

BIBLIOTEKS BLADET

NUMRET OM LJUDBÖCKER

Ljud (nästan) överallt

*Nu dominerar ljud-
boken – men inte på
biblioteken. Hotas
deras relevans av
att vara i otakt med
nya medievanor?*

DANSK DIGITAL SUCCÉ

Snart lånar Ereolen
ut fler böcker än de
fysiska biblioteken

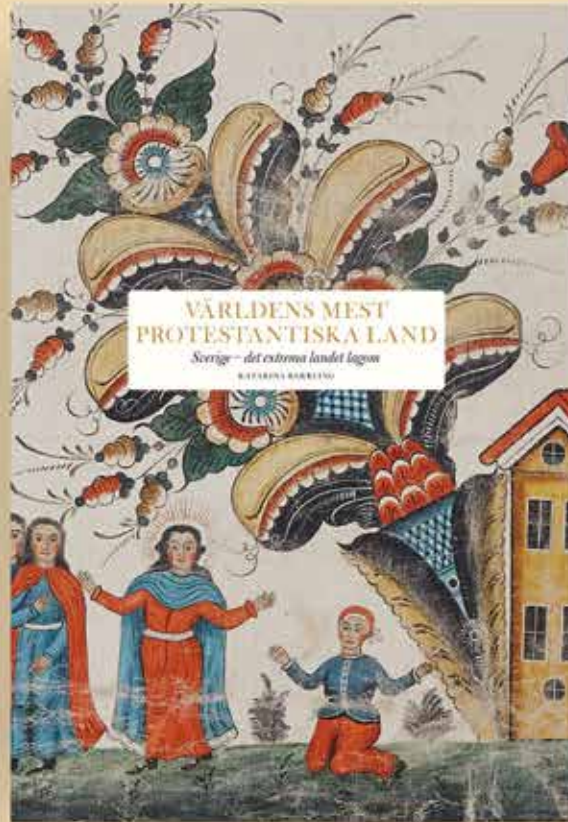
DANSK DRÖM OM DOMINANS

Entreprenören som
vill bli världsledare
på strömmat ljud

BOKFÖRLAGET STOLPE

Hantverk, bildning och skönhet

VÄRLDENS MEST PROTESTANTISKA LAND

Sverige – det extrema landet lagom

KATARINA BARRLING

Sverige brukar lyftas fram som världens mest sekulära land – men det kan lika gärna sägas vara det mest protestantiska. Ty Sverige vilar på en paradox.

Tvärt emot vad dagens sekulära svenskar kanske tror, är det svenska samhället allmänt genomsyrat av kristendom och sin egen tolkning av religionen: svenskprotestantismen. En tolkning som ligger bakom sådant som arbetsmoral och samarbetsvilja, men också stränghet och konformism, och som kommit att forma svensk samhällsanda genom seklerna. I en kraftmätning mellan Kina och USA som riskerar att slå över i en konfrontation och leda till ett globalt skifte, både ekonomiskt och militärt.

24

Ljud – stort
i handeln men
fortfarande litet
på biblioteken.

Essä av
litteratur-
vetaren och
författaren
Alexandra
Borg.

6
FÖRORD / NUMRET OM
LJUDBÖCKER

8
NU DOMINERAR LJUDET

24
HAR TIDEN STANNAT PÅ
SVENSKA BIBLIOTEK?

28
INTERVJU: LJUDBOKS-
DOMINANT MED VÄRLDS-
DRÖMMAR

35
EREOLEN – EN DANSK
FRAMÅNGSHISTORIA

38
FINSKA BIBLIOTEK TAR
GREPP OM DET DIGITALA

40
FORSKARE: SAMTAL
BEHÖVS OM E-UTLÅNINGEN

43
SVERIGES E-UPPHANDLING
MÅSTE GÖRAS OM

44
ESSÄ: SAME SAME BUT
DIFFERENT MED LJUDET

52
UTVALT FRÅN NÄTET

54
SISTA ORDET: MITT
I BUDGETARNAS TID

Publizons vd Lasse
Nyrup är mån om
hur hans företag
ses av omvärlden.

MEDVERKAR I NR 3/2024

Foto: Privat

Anne Ralf, reporter

DET HÄR NUMRETS huvudartikel handlar om ljudbokens framväxande volymmässiga dominans i den litterära världen och är skrivet av Anne Ralf. Efter journalistutbildningen på 80-talet har hon främst bevakat film, litteratur, resor och populärpsykologi samt på senare år skrivit mycket om byggnadsvård, design, arkitektur och stadsplanering. Utöver journalistyrket är hon utbildad lärare i svenska som andraspråk.

Hon beskriver sig själv som inbitet pappersorienterad och tycker ofta uppläsaren är i vägen de få gånger hon lyssnar på ljudböcker. Hon läser däremot så mycket hon hinner och ska precis påbörja Karolina Ramqvists *Den första boken*.

I Biblioteksbladet har hon tidigare skrivit om könsobalansen bland folkbibliotekens personal (nr 3/2021).

Chefredaktör & ansvarig utgivare

Thord Eriksson
thord@biblioteksbladet.se

Art Director

Christian Williamsson [A4]

Webb/reporter

Annika Clemens
annika.clemens@biblioteksbladet.se

Medarbetare i detta nummer

Alexandra Borg, Kim Frost, Karin Persson, Anne Ralf, Anna Spång, Helene Öberg

Omslag

Anna Spång

Prenumeration på BBL

För medlemmar i föreningen ingår BBL i medlemsavgiften. 350 kr för enskild medlem (heltidsstuderande och pensionärer 175 kr). Övriga (inom Sverige) betalar 550 kr (utom Sverige 700 kr).

Tryck

Norra Skåne Offset, Hässleholm
ISSN: 1651-5447

Produktion

A4 Text & Form AB producerar Biblioteksbladet/Biblioteksbladet.se för Svensk biblioteksförening. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera manus. För obeställt material ansvaras ej.

Annonskontakt

Victoria Pettersson
victoria.pettersson@mediakraft.se
0735-11 81 79

Moms utgår ej.

Biblioteksbladet är TS-kontrollerad.

www.biblioteksbladet.se

Svensk biblioteksförening är en ideell förening med uppgift att främja svenskt biblioteksväsen. Biblioteksbladet speglar föreningens verksamhet, åsikter och ställningstaganden men har också till uppgift att väcka egen debatt genom att ge utrymme åt andra åsiktsyttringar. Tidningen har en fri och självständig roll och bedrivs med tryckfrihetsförordningen som grund.

Vi ses på bokmässan!

Kom och fira boksläppet med oss! Vi berättar gärna mer om samisk inkludering och hur boken kan vara ett värdefullt verktyg i biblioteksverksamheten.

Hur jobbar ni med samisk inkludering?

Vi på Samernas bibliotek och resursbibliotek för samiska, presenterar vår nytgivna bok "Nya stigar" - en guide med syfte att utveckla den samiska biblioteksverksamheten, utformad för folkbibliotekarier.

Boken erbjuder strategier och praktiska verktyg för att stödja samiska språk, kultur och identitet i biblioteksmiljön och är utformad för att vara en användbar resurs och följeslagare i bibliotekens arbete.

Vi hoppas att boken kan vara ett steg på vägen till en mer inkluderande biblioteksverksamhet för urfolket samer.

VILL DU VETA MER
ELLER BESTÄLLA?

Hör av dig till oss!

SAMERNAS BIBLIOTEK

bibliotek.sametinget.se

Biblioteken är
i otakt med
medievanorna.

—

Att det inte
diskuteras mer
är en gåta.

Det här numret av Biblioteksbladet handlar om ljudböcker. Sedan något år är de förlagens främsta produkt, större än pappersböckerna räknat i försäljningsvolym. Men medan den litterära branschen är på väg att omformas i grunden har ljudbokens växande dominans ännu inte slagit igenom på biblioteken.

En stor förändring borde i stället motivera stora grepp. Som i Finland där folkbiblioteken själva tagit initiativ till ett nationellt e-bibliotek som startades i våras (se artikel på sidorna 39–40). Eller som i Danmark där e-biblioteket Ereolen varit igång i drygt tio år och 2027 kommer att låna ut fler böcker än de fysiska biblioteken, om utvecklingen håller i sig (sidorna 35–37).

EN FÖRKLARING TILL framgången som danskarna lyfter fram är relationen till bokförlagen, som i e-utlåningen har upptäckt ett sätt att hålla liv i boktitlar som annars skulle ha varit avsmnade, och de framförhandlade ersättningsmodellerna.

Svenska bibliotek har däremot inte tagit några grepp ihop. Här finns inget gemensamt e-bibliotek, förhandlingarna med förlagen sköts av kommersiella plattformar – vars tjänster Sverige Kommuner och Regioners inköpsbolag har förhandlat om, trots sina uppenbart bristfälliga insikter om bibliotekssektorn (sidan 43).

Det är klart att det inte blir lyckat.

Det har länge funnits en dröm om att en biblioteksmyndighet ska stå bakom en svensk nationell e-plattform. För de flesta är en sådan myndighet förmodligen synonymt med att Kungliga biblioteket får

ett nytt uppdrag från staten. Men utöver praktiska hinder – KB ligger under utbildningsdepartementet och folkbiblioteken under kommunerna och med en del pengar från kulturdepartementet – är detta ingen lösning att stå efter. Sannolikheten att ett sådant uppifrån och ner-perspektiv skulle leda till något gott är förmodligen begränsad.

Ett råd från Finland är att i stället bygga nerifrån och upp – initiativet måste komma från folkbiblioteken, inte från staten eller någon myndighet.

Innan det sker kommer nog de svenska folkbiblioteken fortsätta vara akterseglade när det gäller ljudböcker.

Att inte gå i takt med människors medievanor hotar deras relevans. Att inte det diskuteras mer är en gåta. Som Anna Tuomikoski på det finska e-biblioteket uttrycker saken:

– Om vi inte lyckas hänga med i den digitala utvecklingen på bokområdet, så kommer vi att förvandlas till museer för böcker.

← **TILL SIST:** Biblioteksbladet har nominerats till Publishingpriset, för tidningen och webben. Förra året belönades vi med två förstapriser, hur det blir i år får vi veta på en gala på Berns i början av november. Håll tummarna för oss!

THORD ERIKSSON

Chefredaktör och ansvarig utgivare

Nu har ljudboken tagit över

TEXT ANNE RALF ILLUSTRATION ANNA SPÅNG

Foto: Freepik, Vecteezy, Wikipedia

Ljudböcker säljer bäst, mer tid läggs på lyssning än på läsning, några av de mest framgångsrika författarna publiceras bara digitalt. Papprets dominans har brutits. Utom på biblioteken.

MILJONSÄLJARE

Mikael Ressem har sålt 1,4 miljoner ljudböcker. Den som vill läsa honom på papper får beställa on demand.

Foto: Lind & Co 2022

M

ikael Ressem skriver 5 000 ord om dagen, måndag till fredag. Med råge motsvarar det en c-uppsats i veckan.

Sedan hans första bok *Levande död* kom ut 2014 har han skrivit 19 böcker om ambulanssjuksköterskan Erik Sandström. Vid sidan av det skriver han på

ytterligare ett halvt dussin serier. Han gav ut tio böcker förra året och tror att det blir lika många i år. Bara i maj kom tre nya titlar: *Kodnamn Ares*, *Fallet med den försvunna organisten* och *Post mortem*.

Utan att passera en enda kultursida och knappt någon tv-soffa har Mikael Ressem blivit en av Sveriges mest fram-

gångsrika författare, med totalt 1,5 miljoner sålda böcker. Uppskattningsvis 1,4 miljoner är ljudböcker som strömmats från någon av abonnemangstjänsterna Storytel, Bookbeat eller Nextory, resterande är e-böcker. Den som vill ha en pappersbok får beställa den *on demand*, alltså som enstaka tryckt exemplar.

FINESSEN MED ATT skriva för ljud är att en författare som har tid och tycker det är kul inte behöver känna några begränsningar, menar Mikael Ressem. En inbunden bok ska lagerhållas, distribueras, ges ut i pocket – marknaden kan inte hantera mer än en sådan bok per författare och år.

– En ljudbok som släpps på en streamingtjänst lyssnas mycket på i några veckor, i bästa fall ett par månader. Sedan kan en ny bok av samma författare släppas, samtidigt som backlisten finns kvar och genererar inkomster.

I likhet med sin mest omtyckta romanfigur har Mikael Ressem varit ambulanssjuksköterska innan han gick till ett chefsjobb inom hälso- och sjukvården i Region Gävleborg. För två år sedan inredde han ett arbetsrum i villan i Gävle och började skriva på heltid.

För förlagsbranschen har författare som Mikael Ressem skapat en helt ny verklighet att förhålla sig till. Richard Herold, publicistiskt ansvarig för skönlitteratur och sakprosa på bokförlaget Natur & kultur och ordförande i Svenska förläggareföreningen, konstaterar att böcker i ljud och i papper idag måste betraktas som två separata marknader. Ljudet står för två tredjedelar av volymen medan pappret fortfarande ger två tredjedelar av intäkterna.

Är det ett problem?

– Det beror på hur frågan ställs. De som framför allt tjänat på ljudbokens expansion är strömningstjänsterna, som tar en allt större del av de pengar svenska läsare lägger på böcker. När många lägger pengar som de tidigare använde till fysiska böcker på ljudbokstjänster, innebär det att det är svårt för förlagen att nå volym, vilket är nödvändigt för förlagsekonomin.

RICHARD HEROLD ser en utmaning i flera steg. Böcker som inte fungerar i ljudbokstjänsterna, till exempel fackböcker och mer kvalificerad skönlitteratur, påverkas genom lägre upplagor. Försäljningen sprids ut på fler titlar och fler format, samtidigt som intäkterna för en lyssnad ljudbok är låga.

Om marknadsförhållandena för ljud och papper glider allt längre isär, så överlappar grupperna läsare och lyssnare fortfarande varandra. Av de 49 procent svenskar som enligt senaste Mediebarometern uppger att de tagit del av en bok under en dag, är det bara en dryg tredjedel som säger att de inte bara läser pappersböcker – de lyssnar också.

Och av de som lyssnar uppger sex procent att de inte bara konsumerar ljudböcker – de läser också.

Statistiken visar också att lyssnarna är mer jämnt fördelade vad gäller ålder, kön och utbildningsbakgrund än de utpräglade läsarna, som fortfarande tenderar att vara kvinnor samt äldre och med längre utbildning än genomsnittet.

Kan man rentav se ljudboken som ett demokratiprojekt? Richard Herold är tveksam. Även om en bok alltid är att föredra framför Netflix ur hans perspektiv- ➤

ENKÄT

Medan ljudboken dominerar förlagens försäljning sker lyssnandet i mindre grad via biblioteken och desto mer genom kommersiella streamingtjänster.

Hotas bibliotekens relevans när de inte är i fas med människors nya medievanor?

”Bibliotekens relevans är inte exklusivt kopplat till utbudet av ljudböcker, utan hänger på fler parametrar – men jag tror att det kan spela roll för om och när en presumtiv låntagare väljer att använda folkbibliotekens tjänster eller ej. Det är en utmaning att med ansträngd mediebudget erbjuda en relevant tjänst som utgår från användarens behov, men också bibliotekens förmåga att ta kostnaden. Det borde vara görbart utan att påverka kommersiella aktörer negativt.”

Elisabeth Cserhalmi, enhetschef, Biblioteksutveckling Östergötland

”Risken för biblioteken är stor på sikt i och med att populariteten för ljudböcker ökar hela tiden. Hur man ska tillgodose låntagarnas behov av digitala böcker till en rimlig kostnad utan att det påverkar övrig biblioteksverksamhet allt för mycket, är väl den stora frågan. Ett annat problem är att alla inte vet att biblioteken har digitala böcker, detta gäller speciellt de som inte är vana biblioteksanvändare, och här behövs mer marknadsföring och kommunikation.”

Birgitta Wallin, forskare på Högskolan i Borås

”Vi ser en motsatt tendens, där e-ljudböckerna procentuellt tar allt större andel av e-medieutlåningen. Men det behövs effektivare avtal och överenskommelser och biblioteken behöver ta ett mer aktivt ägandeskap över e-mediebeståndet för att behålla relevans och utvecklas – skapa sig en djupare förståelse för parternas roller och ansvar och fokusera på mer än enbart kostnaderna. Vilka titlar och genrer som erbjuds som e-ljudbok är också en relevant fråga.”

Anna Corlin, it-bibliotekarie på Kulturhuset Malmö

HYLLTEKNIK | 11

Littbus Wood.

Bibliotekshylla i svängt utförande och glasdörrar från Hyllteknik.
Besök vår hemsida för mer information www.hyllteknik.se

- tiv som förläggare, är ljudböckernas starka slagsida åt deckare och underhållningslitteratur ett problem.

– Man kan ju hoppas att en deckare i ljud blir ett insteg till annan litteratur. Tyvärr jobbar algoritmerna emot den förhoppningen. Har man väl börjat lyssna på en viss typ av litteratur är det sådan man får upp som förslag. Algoritmerna uppmuntrar inte direkt till utforskande och nyfikenhet, vilket gör det svårt att bredda läsandet.

FÖRFATTARYRKET HAR delvis också förändrats av ljudbokens intåg. Att skriva mycket och snabbt utan att lägga tid på traditionella författarsysslor som biblioteksuppläsningar, bokmässor och litteraturfestivaler är något som utmärker många av de författare som toppar ljudbokslistorna. Även om de säljer väldigt mycket förblir namn som Mikael Ressem, Maria Fallström och Anna Ihrén – alla tre i Storytels lyssningstopp sommaren 2024 – tämligen anonyma och gör inget medialt väsen av sig.

Andra författare som säljer mest i ljud är välkända också utanför streamingtjänsterna. Paret Grimwalker, Leffe och Caroline, pratar ofta och gärna om sin renodlat kommersiella syn på skrivande, där högt produktionstempo alla dagar i veckan slår litterär kvalitet.

Och så har vi förstås namnen som ”alla” förknippar med spänning och feelgood på topplistor: Camilla Läckberg, Denise Rudberg och andra som inte säljer dåligt i papper men ändå har betydligt fler lyssnare än läsare.

Så vad spelar det alls för roll i vilken form en bok distribueras och konsumeras? ►

”Frågan om ljudböcker handlar om mycket mer: hur använder vi våra gemensamma medel utifrån uppdraget att ge tillgång till litteratur och främja intresset för läsning och bildning? Hur får vi nationella användarvänliga tjänster, där betalningsmodeller för att tillhandahålla ljudböcker är en viktig del? Hur många är det som idag betalar för en kommersiell tjänst som har rätt att använda Legimus utan att veta om det? Hur ska författarnas ersättning se ut?”

Peter Axelsson, chef för Regionbibliotek Stockholm

”Långsiktigt är jag inte orolig för utvecklingen. På sikt kommer bibliotekens erbjudande av efterfrågade medietyper balanseras och vi får fungerande affärsmodeller. På kort sikt innebär det att biblioteken behöver se över hur man kan arbeta läsfrämjande utan att nödvändigtvis kunna förmedla själva läsupplevelsen.”

Daniel Forsman, stadsbibliotekarie i Stockholm

”Jag bedömer risken som liten. Frågan uppmärksammar inte läsfrämjande och litteraturförmedling genom röst, samtal och högläsning. Det finns en rad sådana aktiviteter, som kan ses som syskon till det sätt varpå ljudboksanvändare tar till sig litteratur. I ljudboksgrupper på sociala medier omnämns också ofta bibliotekens appar, så inte heller bland ljudboksanvändare verkar bibliotekens digitala tjänster vara osynliga.”

Julia Pennlert, forskare på Högskolan i Borås

”På kort sikt riskerar ljudboksboomen förstås att kortsluta det allmänna bibliotekssystemet genom att erbjuda förlagen en streamad genväg till läsaren/lyssnaren. Där är vi nog redan, för streamingen är här för att stanna.

För att möta den utmaningen behöver biblioteken både utveckla egna konkurrenskraftiga streamingtjänster och utveckla sig själva som mötesplatser.”

Lars Ilshammar, tidigare biträdande riksbibliotekarie

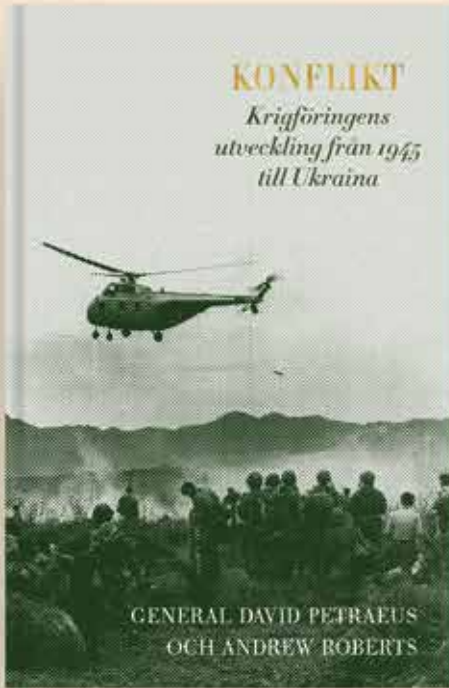

”Biblioteken vill men får inte sprida ljudböcker genom ett brett utbud av titlar. Om bibliotekarier ska kunna uppfylla sitt mediestrategiska uppdrag där alla typer av medier ingår, krävs en bättre fungerande ljudboksmodell. Det är negativt bland annat för bibliotekens litteraturfrämjande uppdrag där text i olika form ska ingå.”

Jenny Nilsson, utredare, Svensk biblioteksförning

BOKFÖRLAGET STOLPE

Hantverk, bildning och skönhet

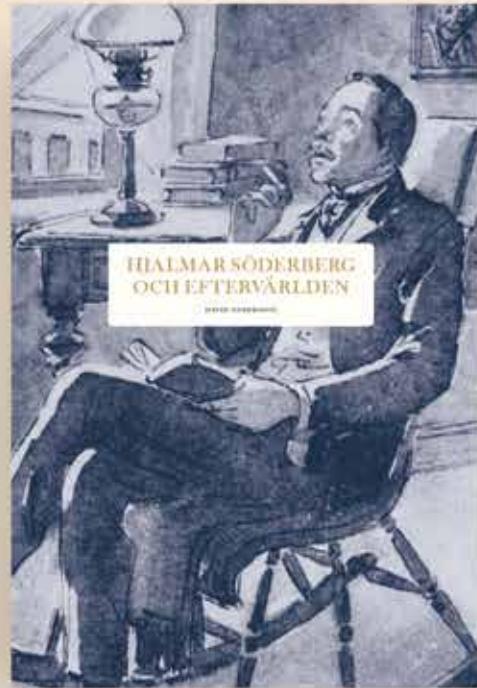

KONFLIKT

*Krigföringens utveckling från
1945 till Ukraina*

GENERAL DAVID PETRAEUS
OCH ANDREW ROBERTS

Medias rapporter om samtida krig spänner från anonyma cyberangrepp till machetebeväpnade miliser. I *Konflikt* ger den amerikanske generalen David Petraeus, tidigare överbefälhavare i Afghanistan och Irak, och den brittiske historikern Andrew Roberts en sammanfattande analys av krig och väpnade konflikter sedan andra världskriget.

HJALMAR SÖDERBERG OCH EFTERVÄRLDEN

DAVID ANDERSSON

Hjalmar Söderberg (1869–1941) har genom romaner som *Doktor Glas*, *Martin Bircks ungdom* och *Den allvarsamma leken* kommit att bli en av våra mest lästa och älskade författare. Trots sin sparsamma produktion räknas hans författarskap idag som ett av de mer betydelsefulla från svenskt 1900-tal. Men så har det inte alltid varit. Längre fanns det en njugg inställning till denne författare: han ansågs sakna fantasikraft och förmåga att skapa levande gestalter. Inte förrän på 1980-talet, fyrtio år efter sin bortgång, började han erhålla den ställning han förtjänar.

TIDSLINJE: LJUDBOKEN

1930-talet

Inspelade inläsningar börjar göras för att ge blinda och synskadade möjlighet att ta del av litteratur.

1980-talet

Talböcker, inspelade på 33-varvsskiva eller kassetband, börjar genom bokklubbar erbjudas en bredare publik i USA.

1986

Den första kommersiella ljudboken lanseras i Sverige, *Lagens långa näsa*, inläst av författaren Hans Alfredson själv. Hittills har talböcker varit en statligt finansierad gratistjänst.

- Liten, var svaret för tio år sedan. Böcker skrevs i första hand för papper, först därefter bedömde förlagen om det fanns en digital potential.

ATT ALLT FLER BÖCKER idag skrivs direkt för ljud innebär en inte obetydlig förändring av själva hantverket. En skrivprocess där resultatet växer fram i samarbete mellan författare och redaktör har för vissa ersatts av systematisk mätning av lyssnar-mönster.

Mikael Ressem följer noga hur många som laddar ner hans böcker och vill ha så mycket statistik som möjligt.

– Ju mer jag vet om dem som lyssnar, vilka de är och hur deras lyssningsmönster ser ut, desto mer kan jag anpassa mitt skrivande. Jag är intresserad av totalt antal lyssningar, förstås, men också hur många som lyssnar klart på en bok. Tyvärr får jag inte veta var i boken jag tappar dem som slutar. Det hade varit ännu mer intressant.

Vad håller lyssnaren kvar till slutet av boken?

– De flesta som lyssnar gör något annat samtidigt, så du kan inte räkna med lyssnarens fulla uppmärksamhet hela tiden. Det måste gå att tappa några sidor utan att behöva gå tillbaka. Sedan brukar man säga att starka karaktärer, en handling som drar igång direkt och att inte hoppa för mycket i tid är framgångsfaktorer.

Samtidigt som två av tre idag väljer att lyssna framför att läsa en bok, säger sig ungefär lika många – 70 procent – föredra böcker tryckta på papper. Det visar en undersökning som Internetstiftelsen gjorde i december förra året.

SÅLJER MEST LJUD

Leffe och Caroline Grimwalker har gjort sig kända genom sin extrema produktionstakt.

Foto: Wa publishing

Att synas med en fysisk bok har blivit status på sociala medier. På Tiktok, vars användare generellt är födda på 00-talet, följs hashtaggen "Booktok" av 2,4 miljoner unga som utbyter lästips och följer influencers som sitter uppkurpa i snygga soffhörn med en bok och en kopp te.

OCKSÅ FÖR MÅNGA författare har pappersboken högre status än ljudboken, berättar Kristoffer Lind, delägare och förläggare på förlaget Lind & co.

– Det är ett problem för oss. En författare som sålt 70 000 ljudböcker är besviken för att boken bara sålde 2000 i papper. Det är fortfarande jättefokus på tryckta böcker och jag kan förstå det känslomässigt och intellektuellt. Samtidigt är det så dumt. I stället för att glädjas åt de framgångar de har, surar många författare över att de inte

Kristoffer Lind.

2001

Efter att intresset för att lyssna på böcker sakta men stadigt ökat under 1990-talet, startas Storyside. Affärsidé: Ljudböcker på cd.

2003

Fildelningssajten The Pirate Bay startar och ett nytt beteende börjar etableras hos konsumenter av film, musik och ljudböcker.

2005

Företaget Bokilur startar. Affärsidé: Att distribuera böcker i mobiltelefoner. De tekniska och juridiska förutsättningarna saknas ännu, och satsningen går trögt.

BÅDE LYSSNADE OCH LÄSTA

Camilla Läckberg och Denise Rudberg är framgångsrika på papper – men har större delen av sin publik bland lyssnarna.

Foto: Magnus Ragnvid, Kajsa Göransson

- säljer i papper. De förstår inte vilket enormt skifte vi står inför.

FÖR LIND & CO innebär det skiftet att 75 procent av förlagets intäkter idag kommer från digitala böcker. Hit räknas både ljud- och e-böcker, men den sistnämnda kategorin för en tynande tillvaro berättar Kristoffer Lind:

– 96 procent av våra digitala intäkter kommer från ljudböcker, resten är e-böcker. Sedan e-böckerna flyttat in i streamingtjänsterna har försäljningen ökat lite, men styckförsäljningen har i stort sett upphört.

Den som lägger runt 170 kronor i månaden för ett abonnemang på någon av

streamingtjänsterna kan söka och finna i stort sett vad som helst. Här finns både fackböcker, poesi och smal skönlitteratur. Men de flesta väljer annat. De åtta mest strömmade titlarna på Storytel i juni 2024 var deckare. Sedan följde en del i en romantisk följetong och Moa Hergrens *Syskonfejden* på tionde plats. Därefter ännu en deckare, en feelgoodroman, en dokumentärroman om Benjamin Ingrosso, en deckare till, nästa del i den romantiska följetongen...

STATISTIK SOM Svenska förläggareföreningen och Svenska bokhandlareföreningen tagit fram visar att skönlitteratur säljs mest och fortfarande växer

2005–2007

Konflikter mellan författare och förlag, då de senare vill börja reglera ljudböcker i sina avtal genom att dela upp ersättningen i bitar: en för papper, en för ljud, en för filmrättigheter, osv.

2007

Boklur byter namn till Storytel. Storyside säljs till förlaget Natur & kultur sedan försäljningen av cd-böcker börjat dala. Den genomsnittliga sålda upplagan för fysiska ljudböcker på cd har halverats.

2008

17 av de 20 populäraste ljudbokstitlarna finns på Pirate Bay. Försättningarna att ta emot strömmat innehåll förändras när Apple lanserar Iphone och Google släpper operativsystemet Android.

såväl på papper som digitalt. Utländsk litteratur, främst engelskspråkig, växer också, medan försäljningen av fackböcker och barn- och ungdomsböcker krymper.

Om man delar upp huvudgenren skönlitteratur i undergenrer ser man att deckare och spänning är störst och i särklass viktigast för abonnemangstjänsterna. De utgör där en tre gånger så stor del av omsättningen som på bokmarknaden i sin helhet.

MER STATISTIK: huvudgenren skönlitteratur har en undergenre som också heter skönlitteratur. Här återfinns de böcker som inte klassas som "genrelitteratur". Böcker som sällan kan mäta sig med deckare, feelgood och true stories i försäljnings-siffror, men som oftare uppmärksammas i recensioner, författarintervjuer och reportage i media.

Kristoffer Lind menar att de här böckerna illustrerar den växande skillnaden mellan tryckt och strömmat. Författare som är stora i papper går ofta inte särskilt bra i ljud. Två exempel från förra året är Annika Norlins *Stacken* och Jonas Hassen Khemiris *Systrarna*.

– De fick en massa uppmärksamhet och sålde bra i papper. De har gått ok i ljud, men inte mer. Den enda som gått lika bra i ljud som i papper är Andrev Waldens *Jävla karlar*, men den är ett helt eget fenomen som inte bevisar någonting, säger Kristoffer Lind och fortsätter:

– Min känsla är att bokhandlarna blivit mer litterära. De mest kommersiella titlarna säljer inte längre lika bra i papper. Man ser inte längre stora pallar med Guillous senaste på Akademibokhandeln.

Kan den som skriver något spännande

»Ljud och papper borde inte konkurrera. Det är Netflix och tusen andra saker som är bokens konkurrenter.«

Tove Alsterdal, författare

då vara säker på att kunna räkna lyssnare i hundratusental? Inte alls, enligt Kristoffer Lind.

– Skräck funkade inte, inte heller internationella thrillers. Spionromaner är också svårt. En politisk spionthriller som utspelar sig i Mellanöstern skulle vara helt omöjlig som ljudbok, men säkert sälja hyfsat i papper.

Kristoffer Lind konstaterar att för tjugo år sedan dominerades topplistorna av översatt litteratur, men idag har den trängts undan av svensk.

– Det beror delvis på att det finns många svenskar som skriver bra, men framför allt på vad läsarna vill ha. De vill känna igen sig, hitta en lokal förankring.

En typisk sådan författare är Tove Alsterdal. Efter några fristående kriminalromaner har hon skrivit en serie om en kvinnlig kriminalkommissarie i Ådalen: *Rotvälta*, *Slukhål* och *Djuphamn*. De har mottagits väl av recensenter, fått priser och sålt bra – både i papper och ljud.

Är det viktigt för dig om dina böcker blir lästa eller lyssnade på?

– Självklart vill jag att människor ska köpa fysiska böcker som de kan hålla i och

2009

I tv-programmet *Draknästet* får Storytel 1,5 miljoner kronor av riskkapitalisten Richard Båge, mot 13 procents ägande. En bra affär – 2024 har bolaget ett börsvärde på 4,3 miljarder.

2015

Storytel börsnoteras och köper Norstedts förlag. Sedan dess har företaget även blivit ägare i Peoples Press i Danmark, Gummerus i Finland och Lind & co i Sverige.

FÖREDRAR PAPPER

Författaren Tove Alsterdal föredrar papper men gillar också ljudboken. "En fantastisk grej som har gjort det möjligt för bokbranschen att expandera."

Foto: Annika Marklund

»Det är inte ljudboken som drivit förändringen i bokbranschen, utan abonnemangstjänsterna.«

Mikael Ressem, författare

- spara och som dessutom ger mig mer betalt. Men vill de hellre lyssna är jag glad för det också. Jag älskar pappersboken och jag älskar att människor fortfarande läser böcker; att bokstäver har förmågan att stiga upp ur pappret och skapa nya världar.

Men det innebär inte att jag har något emot ljudboken. Den är en fantastisk grej som har gjort det möjligt för bokbranschen att expandera.

Tove Alsterdal menar att man visst kan ha åsikter om ersättningsmodeller och hur branschen och streamingtjänsterna agerar, men att det inte är ljudboken i sig som är problemet.

– Ljud och papper borde inte konkurrera. Det är Netflix och tusen andra saker som är bokens konkurrenter.

Trots allt är hon optimist och ser ljus på framtiden.

– Jag tror att vi kommer att hitta bra modeller för ljudböcker, som funkar för alla inblandade. En annan spaning är att man ser folk sitta med pappersböcker på

Spännande nyheter till lättläst-hyllan!

Lättläst
för livet

NYHET!

Mattan

Annika Norlin

Ingen vill bli ovan med Stor-Eva. Hon är skolans mästare på mobbing och läser snabbt av folks ömma punkter. Men en dag råkar mattoläraren Frallan trampa på Stor-Evas enda ömma punkt, hennes alkoholiserade farsa. Det får konsekvenser som ingen i skolan kunnat föreställa sig.

ISBN: 978-91-7949-805-4

Helhetsbetyg 5/5

– Line Janson, BTJ-häfte nr 16/24

NYHET!

Diamanten

Karin Erlandsson

Adam är städdare på Finlandsfärjan. I en hytt hittar han en dyrbar rosa diamant. Det visar sig att Karl Berg, en excentrisk miljonär på orten där Adam bor, placerar diamanten på olika platser för att prova människans godhet. Hittills har Berg alltid fått tillbaka diamanten. Men kanske blir det inte så denna gång.

ISBN: 978-91-7949-737-8

Helhetsbetyg 5/5

– Helene Ehriander, BTJ-häfte nr 17/24

Upptäck höstens alla nyheter för barn, unga och vuxna här!

nypö **vilja**
förlag förlag
En del av Studentlitteratur

SMIDIGA UTSKRIFTSLÖSNINGAR FÖR BIBLIOTEK

KUARIO
Qlosr

KUARIO erbjuder en fullt finansierad, lätthanterlig utskriftstjänst för bibliotek, utan behov av IT-integration. Betrodda på över 80 platser över hela Sverige.

Direktutskrift: Skriv ut från vilken enhet som helst utan registrering.

Flexibel betalning: Använd Swish eller kort direkt vid skrivaren.

Noll kostnad: Inga serviceavgifter - gratis för ditt bibliotek.

Lokal Kontakt:

Qlosr Stockholm
08-517 84 400
hello@qlosr.se

Lär dig mer:

KUARIO B.V
+31 653840257
info@kuario.com

Skolbibliotek KONFERENS

12-13 november 2024
Stockholm eller på distans

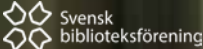
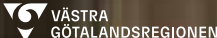
Läs mer på www.sifu.se

Biblioteksscenen

37 programpunkter med fokus på bibliotek,
läsfrämjande och litteratur

Bokmässan 26-27 september

vgregion.se/biblioteksscenen

2020

Digitala böcker går för första gången om tryckta i volym: nästan 29 miljoner sålda digitalt mot 23,5 miljoner i papper.

2023

Gapet mellan ljud och papper fortsätter växa. 44,2 miljoner böcker strömmas i ljudbokstjänsterna medan 22,9 miljoner tryckta böcker säljs. Räknet i kronor är förhållandet dock fortfarande det omvända: tryckta böcker står för 62 procent av bokbranschens intäkter.

- tunnelbanan igen. Det är intressant. Pappersboken har överlevt mycket sedan Gutenberg. Jag tror den överlever det här också.

FÖR LJUDBOKENS DEL finns just nu ett par stora frågetecken för framtiden: Spotify och AI.

Vad Spotify beträffar så gjorde de en uppmärksam affär med Bonnier Books UK i våras. Det senare är Bonnier-förlagens brittiska gren och utgivningen har slagsida åt true stories, deckare, romance och feelgood. Avtalet med Spotify ger premiumkunder i Storbritannien, USA, Irland, Kanada, Nya Zeeland och Australien tillgång till alla Bonnier Books UK:s titlar i ljud.

Nu undrar många om Spotify vill göra samma sak i Sverige och vad det i så fall kommer att innebära för streamingtjänsterna och i förlängningen bokutgivningen.

Kristoffer Lind ser risker, till exempel att Spotify inte skulle vara intresserade av att lyfta svenska titlar.

– Streamingtjänster som Storytel finns inte i Storbritannien och USA. Där har man med rätta varit orolig för att det skulle minska pappersförsäljningen och devalvera bokens värde.

Sedan Spotify infört streaming av ljudböcker har lyssnande ökat stort bland briter och amerikaner. Kristoffer Lind är övertygad om att det kommer att spridas till fler länder, kanske även Sverige.

– Jag tror ändå inte att svenska förlag är intresserade av att tjäna pengar på kort sikt genom att släppa titlar till Spotify om det skulle få streamingtjänsterna att gå under. ►

UNDANTAG

Andrev Waldens bok *Jävla karlar* är lika mycket läst som lyssnad.

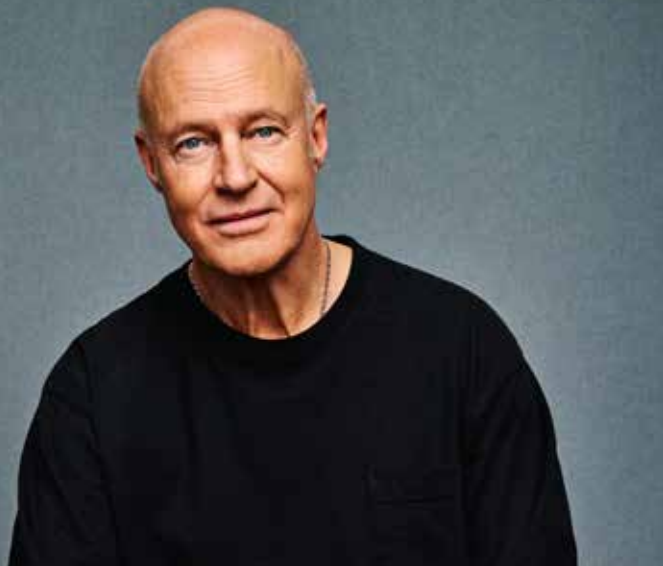

Foto: Morgan Norman/Storytel

- En ännu mer brännande fråga är AI. Vad kan och kommer artificiell intelligens göra för utvecklingen av ljudböcker?

På kort sikt handlar det om huruvida det går att överlåta uppgiften att läsa in en bok från en inhyrd skådespelare till en AI-genererad röst.

Storytel har lanserat funktionen *Voice Switch*, som låter lyssnarna välja mellan en mänsklig uppläsare och en AI-genererad röst. Anledningen är att vissa som slutar lyssna på en bok inte gör det för att de inte tycker om boken, utan för att de inte gillar uppläsaren. De föredrar en rak uppläsning som överlåter mer åt lyssnaren.

FÖRST UT ATT upplåta sin röst till AI var skådespelaren Stefan Sauk, som för övrigt varit tidig med mycket när det gäller ljudböcker. På 1980-talet hörde han till de första skådespelare som extraknäckte som inläsare av böcker för synskadade. Tidigt 2000-tal var han med och startade Storyside, som under några år skördade stora kommersiella framgångar med böcker inspelade på cd. Med gott och väl 300 inlästa titlar genom åren hör han till de mest anlitade inläsarna.

Nu blir Stefan Sauks röst alltså den första som finns att lyssna på i AI-version. Inget självklart beslut, erkänner han, men

NUMER DIGITAL

Stefan Sauk är en av de mest anlitade inläsarna av böcker. Nu används hans röst för AI-genererad uppläsning.

eftersom det ännu är juridiskt omöjligt att ta patent på sin röst lät han Storytel göra ett försök. Nu finns en överenskommelse om att Sauks AI-genererade röst får användas till ett visst antal böcker under en viss tid. Vad som händer därefter är ovisst.

– Storytel presenterade en AI-version av min röst som fick mig och min advokat att tappa hakan. Det låter exakt som jag, säger Sauk själv och fortsätter:

– Men AI härmar bara mina stämband, inte hur jag använder dem. För att göra det måste AI ta sig in i min hjärna och mitt känsloliv och det ligger långt fram i tiden.

TILL SIST: Hur ska alla tecken i tiden sammanfattas? Kommer böcker i ljud att gå om böcker i papper, inte bara räknat i volym utan även i intäkter och status? Mikael Ressem får sista ordet:

– Det finns mängder av olika scenarier som kan kasta omkull förutsättningarna för författare, inläsare och resten av bokbranschen. Tekniken kommer fortsätta förändra den värld vi lever i, men jag ser inte att det finns något värde i att spekulera och driva fram oro och ångest. När förändringen väl är här kommer vi anpassa oss.

– Det är inte själva ljudboken som drivit förändringen i bokbranschen, utan abonnemangstjänsterna. Jag tror att om man vill se in i framtiden så ska man titta på liknande tjänster, och då framför allt tv och film.

Omslagsillustration Höstens Böcker 2024
av Erica Jacobson.

Full koll på kommande utgivning. Hela året.

Prenumerera på Svensk Bokhandel. *Det här får du:* Full tillgång till våra tre utgivningskataloger i papper och digitalt, allt innehåll på SvB.se med arkivfunktion, nyhetsbrev varje vecka och en mässtidning.

För mer information och prenumerationsalternativ: svb.se/prenumerera.

Svensk Bokhandel
Box 6888, 113 86 Stockholm
Besök: Birkagatan 16 C

Redaktion
redaktion@svb.se
08-545 417 70

SvB Svensk
Bokhandel

[SvB.se](https://svb.se)

På svenska folkbibliotek

Vanan att lyssna på litteratur syns tydligt i bokförsäljningen. Men i biblioteksvärlden är bilden en helt annan. Ljudböckerna står bara för en bråkdel av utlånen.

Källor: Kungliga biblioteket och Svenska förläggareföreningen

PERSPEKTIV

verkar tiden ha stannat

UPPDRA DEMOKRATI

– fri information, möten och
läsning i en polariserad tid

HANNA CARLSSON

Hanna Carlsson är docent och lektor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Linnéuniversitetet.

NINA WORMBS

Nina Wormbs är professor i teknikhistoria på Kungliga Tekniska högskolan, KTH, och har forskat om mediehistoria och digitalisering.

**MÖTESPLATS PROFESSION FORSKNING 2024
LUND 14-15 NOVEMBER**

»Ett välfungerande monopol är bra för kunderna«

Nästan alla ljudböcker som laddas ner från nordiska bibliotek kommer från bolaget där Lasse Nyrup är vd. Han är kyrkomusikern som blev biblioteksentreprenör med globala miljarddrömmar.

TEXT THORD ERIKSSON BILD KIM FROST

MED VÄRLDSPLANER

Wedobooks vd Lasse Nyrup
spår en explosiv utveckling av
digital distribution av litteratur.

brukar skvallra om sådant – och det är utan minsta tvekan en stark framtidstro som råder här.

På kort tid har Wedobooks intagit en dominerande ställning i Norden som leverantör av e-medier till folkbibliotek. Amerikanska Overdrive med appen Libby och de finländska bibliotekens nya gemensamma e-plattform är de enda egentliga konkurrenterna.

EXPANSIONEN HAR VARIT möjlig genom två företagsköp: Förra våren Axiell Media, digital dominant på biblioteken i Sverige genom tjänsten Biblio. Strax innan dess Publizon, distributör av innehåll till de danska folkbibliotekens gemensamma och mycket framgångsrika tjänst Ereolen. Under varumärket Bookbites är Wedobooks dessutom ledande digital leverantör till de norska biblioteken.

Målet är nu att växa geografiskt och bli global marknadsledare som distributör av digital litteratur mellan förlag och alla sorters mottagare, alltså inte bara bibliotek och skolor utan även nätbokhandlare och strömningstjänster. Wedobooks förutspår att det är ett område som står inför en explosiv tillväxt.

– Vi brukar säga att om vi kan hantera den komplexa nordiska marknaden, då kan vi hantera alla marknader, säger Wedobooks vd, medgrundare och delägare Lasse Nyrup.

Fyrtiotreåringen hade hunnit med två karriärer – först som kyrkomusiker, sedan som anläggare av trädgårdar – innan han för snart 20 år sedan närmade sig bibliotekssektorn. Det skedde först genom ett jobb hos ett bolag som köpte upp de danska bibliotekens gemensamma central för mediedistribution. Vägen till dagens stora planer gick sedan via ett statligt finansierat digitalt läsprogram för unga. Det blev fröet till Bookbites som förser skolor med e-böcker och innan företagsköp och planer på världserövring utgjorde kärnan i Wedobooks verksamhet.

Strax innan försäljningen hade Axiell Media tecknat samarbetsavtal med ett tyskt bolag. Det blir den första dörren mot världen utanför Norden, och den

Det danska företaget Wedobooks har sitt huvudkontor en trappa upp i en byggnad i norra utkanten av Århus, Danmark. Väggarna täcks av obehandlad träpanel, golvet är av polerad betong, en hel yttervägg består bara av glas och fotbollsspelet vid entrén är av samma sort som på barer vid Medelhavet. I matsalen dukas just en buffé upp – fri lunch är en anställningsförmån, idag blir det vegetariska biffar med stuvade ärter och morötter.

Är det här ett företag präglad av uppgång eller nedgång? Optimism eller pessimism? Lokalerna

ska inte bara leda till Tyskland, utan även till Österrike och Schweiz. En annan plan är att genom ett annat avtal börja konkurrera med Overdrive på den amerikanska marknaden. Inom några år ska intäkterna överstiga en miljard danska kronor.

– Förra året var vår totala omsättning 250 miljoner kronor, så vi är på god på väg, säger Lasse Nyrup

Finland är det enda nordiska land där danskarna inte har en stark ställning. De finska bibliotekens digitala plattform (se sidorna 38–39) bygger på öppen källkod och har huvudsakligen utvecklats av New York Public Library. Alltså något helt annat än att låta ett bolag som Wedobooks stå för distributionen av ljud- och e-böcker.

Det finska initiativet väckte en hel del entusiasm när det presenterades på biblioteksdagarna i Skellefteå i våras. Lasse Nyrup är däremot mindre begeistrad.

”Jag tycker det är en skandal, milt uttryckt. Det är väldigt tragiskt för de finländska biblioteksanvändarna”, sa han till tidningen Hufvudstadsbladet i våras.

NÄR VI NU TRÄFFAS ber jag honom utveckla varför han är så upprörd?

– Jag tycker att man använder skattebetalarnas pengar fel, svarar han och tillägger att han är medveten om att det låter som att han bara talar i egen sak.

– Min indignation ligger i att man betalar för utveckling av något som redan finns.

Enligt Lasse Nyrup har Wedobooks egen digitala plattform kostat runt 70 miljoner svenska kronor att utveckla. Om de finska biblioteken använde den skulle de inte betala för den kostnaden, utan för litteraturen. Hans bolag skulle få sin intäkt genom att behålla en liten del av den betalningen.

I en skriftlig kommentar till Lasse Nyrups kritik hävdade det finska e-biblioteket att offentliga medel kommer att sparas tack vare den egna plattformen.

Lasse Nyrup säger att han tvivlar på att det blir så.

– Det är naivt att tro att bibliotekarierna själva

»Det är naivt att tro att bibliotekarierna själva kan göra det snabbare och billigare. Varför skulle de kunna det?«

kan göra det snabbare och billigare. Varför skulle de kunna det?

Det digitala biblioteksutbudet av litteratur har olika stark ställning i de nordiska länderna. Skillnaden mellan Sverige och Danmark är särskilt stor: 2023 lånades drygt tre miljoner ljud- och e-böcker ut i Sverige. I Danmark, med hälften så stor befolkning, uppgick antalet lån till drygt nio miljoner, tre miljoner e-böcker och drygt sex miljoner ljudböcker.

– Det är lite paradoxalt: i Sverige kan det ofta vara långt till biblioteket, så det digitala borde ha goda utsikter, säger Lasse Nyrup.

Hur kommer det sig att Danmark, mätt i antalet digitala utlån, ligger så långt före?

– Biblioteken har varit medvetna om att de måste lyssna på förlagen. Och förlagen har sett att det uppstår en säker intäktskälla som inte kannibaliserar på deras kommersiella marknad.

FÖRLAGEN HÅLLER HÅRT i nya böcker men eftersom draget snabbt avtar kring en ny titel finns det en oändlig mängd andra böcker för biblioteken att erbjuda digitalt. Och i Danmark har förlagen förstått poängen med det, enligt Lasse Nyrup.

– De ser att biblioteken aktiverar delar av deras kataloger som tidigare inte varit aktiverade. Så medan streamingtjänsterna har fokus på *frontlist* bör biblioteken ha ett primärt fokus på kvalitetslitteratur, oavsett hur gammal den är.

Det får inte hända alltför ofta att en besökare i det digitala biblioteket kommer ut tomhänt, säger Lasse

Dags att söka vårt utvecklingsstöd

Svensk biblioteksförerings institutionella medlemmar är välkomna att söka vårt utvecklingsstöd. Det ska användas till utvecklingsarbete vid ett bibliotek eller motsvarande institution.

Särskild vikt läggs vid framåtsyftande och nyskapande förslag, och förslag som syftar till ökat samarbete.

Utvecklingsstödet år 2020-2024

Styrelsen har beslutat att under åren 2020-2024 prioritera projekt med en tydlig koppling till föreningens vision. Alla typer av bibliotek är välkomna att söka.

Sista ansökningsdag är den 17 oktober 2024

Läs mer på biblioteksforeningen.se

Svensk
biblioteksförning

PÅ SIN VAKT

Lasse Nyrup är mån om hur hans företag betraktas av omvärlden.

- Nyrup. Om en önskad bok inte är tillgänglig måste besökaren ledas till något annat. Till exempel äldre titlar av den eftersökta författaren.

– Om jag ska peka på en nyckel till Ereolens succé så är det detta. Vi kommer att introducera det för biblioteken i Sverige.

UTGÅNGSPUNKTEN ÄR BEKVÄM: Wedobooks tog över Axiell Media, som i sin tur tog över Elib för knappt tio år sedan. Elib hade ursprungligen startats av de stora bokförlagen för att distribuera e-litteratur till svenska bibliotek. I princip innebär det en svensk monopolställning för Elib/Axiell Media/Publizon/Wedobooks, om man bortser från viss konkurrens från Ovedrive som med sin Libby-app förser ett antal biblioteks låntagare med digital litteratur.

– Min uppfattning är att ett välfungerande monopol är bra för kunderna – om man inte utnyttjar sin position.

Att utnyttja sin position? Exempel på det vore till exempel att krama varje möjlig intäktskrona ur verksamheten. Helt orimligt, enligt Lasse Nyrup.

– Vi vill gärna utnyttja vår position för att skapa

något som är bättre. Jag tror det kommer sig av att jag har en stor kärlek till biblioteken.

ETT ANNAT SÄTT ATT hålla fast vid rimligheten är att, som han uttrycker det, veta sin plats i värdekedjan. Därför vore det till exempel otänkbart att driva egna bibliotek, som Axiell gör i Nacka.

– Vi skulle kunna driva förlag, men då skulle vi konkurrera med några av våra egna leverantörer. Vi har också möjligheten att skapa en kommersiell strömningstjänst, men om vi gjorde det så skulle vi konkurrera med våra kunder. Jag vill att vi levererar den service de behöver, men inte mer än så.

Lasse Nyrup säger att han är mån om hur hans företag betraktas av omvärlden. Inte minst eftersom omvärlden till största delen består av biblioteks-människor som kanske inte jublar över otoglad kommersialism.

– Jag vill gärna tjäna pengar. Men jag vill helst göra det på ett sätt som gör att mina kunder och leverantörer också vill att jag ska finnas.

Välkommen till Bokmässan!

ÅRETS HÖJDPUNKT FÖR BIBLIOTEKARIER!

Upptäck nya böcker och boosta
din kreativitet. Hos oss får du nya
idéer för ditt bibliotek!

Läs mer på
bokmassan.se

Sapmi
Rymden

BOKMÄSSAN
Gothenburg Book Fair

2024
26-29
SEPT

Erfaren chef sökes till biblioteksutveckling

Vill du arbeta för att alla invånare i Kalmar län ska ha
möjlighet att delta i det demokratiska samhället?

Läs mer om tjänsten och ansök
på regionkalmar.se:

Region Kalmar län
regionkalmar.se

SVERIGE HAR HUNDRATALS UNIKA KULTURTIDSKRIFTER

Här finns kunskap, engagemang, djup
och underhållning

**Hitta dina favoriter på
kulturtidskrifter.se**

Föreningen för Sveriges Kulturtidskrifter

Här ses biblioteken som en marknad

Att det går att tjäna pengar på böcker som varit kommersiellt insomnade, är en nyckel till danska Ereolens framgång. »Vi ger böckerna längre liv.«

TEXT THORD ERIKSSON

I Århus filmby, några stenkast från det spektakulära stadsbiblioteket Dokki, har föreningen Det digitale folkebibliotek sin redaktion. Här produceras digitalt innehåll till bibliotek i Danmarks 98 kommuner, för såväl lokala webbsidor som den gemensamma e-plattformen Ereolen, e-hyllan.

DET FINNS EN tydlig koppling mellan det redaktionella och de ljud- och e-böcker som lånas ut, förklarar teamledaren Emma Louise Alnor:

– När vi framhäver en bok, alltså nämner den på vår förstasida, i en artikel eller exponerar den på annat sätt, så lånas den ut ungefär 30 procent mer än föregående vecka. Och på barnsajten är det ännu tydligare, där lånas rekommenderade böcker ut två till fyra gånger mer än andra veckor.

Emma Louise Alnor.

Av Ereolens 100 000 titlar lånas 89 procent någon gång ut. Böcker som annars skulle vara olästa aktiveras tack vare de redaktionella greppen.

– Vi har ju det här samarbetet med förlagen. Vi har ett årshjul med olika teman och de kan skriva till oss om böcker som passar in där och som de vill framhålla. Det är ju inte så att vi automatiskt använder dem alla, men vi tittar på dem och ser om de passar in och ofta känner ju förlagen till sina böcker bättre än vi gör.

UPPENBARLIGEN LYCKAS den danska e-plattformen matcha en efterfrågan: 2023 gjorde Ereolen nio miljoner utlån, tre miljoner e-böcker och sex miljoner ljudböcker. Siffrorna kan jämföras med de svenska som, trots dubbelt så stor folkmängd och vidsträckt glesbygdsmråden med stora avstånd mellan de fysiska

- biblioteken, inte uppgick till fler än drygt tre miljoner.

DANSKARNA TYCKS ha förstått något som ännu inte har greppats på andra sidan Öresund. Om utvecklingen håller i sig är e-utlånen fler än de fysiska 2027.

Det drag kring boktitlar och författare som Emma Louise Alnor talar om är förstås betydelsefullt för förlagen. Från att för några år sedan ha varit avogt inställda till Ereolen – under en period hade bibliotekens e-tjänst ingen tillgång till titlar från de största utgivarna – har det vänt. Idag betraktas Ereolen som en kanal med marknadspotential.

– Vi ger böckerna längre liv och vi har samarbeten för att boosta nya författarskap. Våra åttahundratusen användare utgör en stor andel av Danmark, så att synas i en intervju eller i ett tema här är värdefullt för författarna.

Jens-Ole Winther.

För att låna en ny roman direkt när den kommer ut krävs snabbhet. Men i stället för att de digitala låntagare som inte lyckats låna ska försvinna ut i tomma intet, gör Ereolen kanske en kampanj med den nyutkomna författarens tidigare böcker, för att locka till lån.

– Eller så framhåller vi mindre kända författare som skriver på samma teman.

Emma Louise Alnor betonar betydelsen av användarkontakt och att redaktionen hela tiden kommunicerar, bland annat på Facebook, för att förstå vad användare tycker och tänker. Därav den givna insikten om att det finns en kategori som går direkt till de kommersiella tjänsterna när de inte kan låna den nyutkomna bok de önskar.

– Men vi vet också att de flesta av dem helt enkelt lånar något annat.

Användarna har olika grad av tillgång till Ereolens innehåll. Antalet lån av de nyaste titlarna är begränsat och förknippat med en högre kostnad för biblioteken. Tillgången är däremot större till böcker som ännu är hyggligt nya, men inte längre fullt så heta som de nyss utgivna, och kostnaden är följaktligen något lägre för biblioteken. Och så finns böckerna med en blå färgmarkering som kan lånas utan begränsningar och utan att det kostar biblioteken mer

än deras andel av licensen som Ereolen betalar för tillgång till denna kategori.

TILL SKILLNAD FRÅN i Sverige där Sveriges Kommuner och Regioners gemensamma inköpsbolag Adda skapat ramavtal med förlagen utan att besitta tillräcklig kännedom om bibliotekens behov (se sidan 43), sköts förhandlingarna i Danmark av sakkunniga. Jens-Ole Winther, chef för biblioteket i Skanderborgs kommun och ordförande för Det digitale folkebibliotek, lyfter fram insatsen av den tidigare

»Avtalen med förlagen är resultat av flera år av förhandlande.«

chefsförhandlaren Mikkel Christoffersen
– numer chef för den europeiska biblio-
teksorganisationen Eblida – som helt
central i historien om Ereolen.

– Avtalen med förlagen är resultat av
flera år av förhandlande och de bygger på
ett konstruktivt samarbete, säger han.

Ereolens framgång är, enligt Jens-Ole
Winther, resultatet av att två parter till slut
förstått varandras behov. För förlagens del
handlar det i hög grad om att få betalt för
böcker som passerat sitt kommersiella bäst
före-datum.

DET NYA FINSKA nationella e-biblioteket
framhåller betydelsen av att äga sin
digitala plattform (se sidorna 38-39).
Jens-Ole Winther är däremot av en annan
uppfattning. Han beskriver det som en
fördel att drift och utveckling av själva
systemet bakom Ereolen ligger hos ett
kommersiellt bolag och inte sköts av Det
digitale folkebibliotek.

– Jag tror det är bra att vi inte sitter på
hela infrastrukturen. Ereolen är en succé,
och jag kan ju inte säga hur det skulle ha
varit om vi hade suttit på själva platt-
formen. Men en del av vår lösning ligger
ju i att det offentliga köper av det privata,
och enligt min mening är det ett sätt att
säkra en sund konkurrens så att vi får de
bästa och mest brukarvänliga produkterna
till det billigaste priset.

Läs oss varje kvartal, vecka och dag

DU LÄSER JUST NU Biblioteksbladet på
papper – men du vet väl att det går att läsa
oss hela tiden, året om?

◆ Webbplatsen biblioteksbladet.se
uppdateras varje vardag med nyheter och
debatt.

◆ Du kan prenumerera på vårt nyhetsbrev
som skickas ut på tisdagar vid lunch.
DET HÄR NUMRET av tidningen handlar
ljudböcker. Nästa utgåva kommer
i november med ett helt annat tema.

Vad borde vi fördjupa oss i?
Mejla oss på redaktion@biblioteksbladet.se

OBEROENDE

Anna Tuomikoski, ansvarig för e-bibliotekets innehåll, betonar vikten av att äga den tekniska plattformen.

Foto: Marko Oja

Finland har tagit greppet om ljudet

De finska folkbiblioteken har tagit initiativ till ett eget e-bibliotek.

»Vi kan själva bestämma i vilken riktning det här ska utvecklas.«

TEXT THORD ERIKSSON

I förslaget till en nationell biblioteksstrategi som Kungliga biblioteket presenterade för fem år sedan fanns idén om en nationell biblioteksmyndighet med egen infrastruktur för distribution av e- och ljudböcker. Idén har inte förverkligats – men Finland har däremot tagit steget. I april lanserades bibliotekens nationella plattform för e- och ljudböcker och 220 av landets 309 kommuner har hittills anslutit sig.

– Det viktigaste är förstås teknologin,

att det är vår egen plattform och att vi själva har byggt den. Vi kan bestämma i vilken riktning det här ska utvecklas, vi är inte beroende av några privatägda plattformar, säger Anna Tuomikoski som är ansvarig för e-bibliotekets innehåll.

Att en majoritet av de finska kommunerna anslutit sig till e-biblioteket betyder att de kommersiella plattformarna har förlorat kunder. Möjligen var det därför som Lasse Nyrup, vd för bolaget bakom appen Biblio, reagerade skarpt i våras och kallade utvecklandet av en egen plattform

för en ”skandal” (se intervju på sidorna 28–33).

Men att ha en egen tjänst för e- och ljudböcker beskriver Anna Tuomikoski som helt central för bibliotekssektorns fortsatta relevans.

– Vill vi fortsätta ha betydelse i människors liv? Om vi inte lyckas hänga med i den digitala utvecklingen på bokområdet, så kommer vi att förvandlas till museer för böcker.

Hon gör en parallell till folkbibliotekens gamla musikavdelningar som försvann när strömmad musik slog ut cd-skivorna. Hon säger sig vara förvånad över att diskussionen om den utvecklingen inte är mer livlig.

– Jag är orolig över att allt digitalt till slut kommer att kontrolleras av kommersiella tjänster.

NÄR EN DELEGATION från Kungliga biblioteket i Stockholm kom på besök i somras underströk Anna Tuomikoski att en framgångsfaktor för det finska biblioteket är att det har skapats underifrån och inte är resultatet av ett regeringsuppdrag eller ett initiativ från det finska nationalbiblioteket. Det är folkbibliotekens egen idé som har förverkligats.

En annan viktig faktor är att Helsingfors stadsbibliotek har varit involverat i det nya e-biblioteket ända från början.

– De är så stora att de egentligen skulle klara sig utan ett nationellt bibliotek, medan det hade varit riktigt svårt att skapa ett sådant bibliotek utan att ha Helsingfors med sig. Så det är mitt råd om ni ska göra något liknande i Sverige: se till att Stockholms stadsbibliotek är med från början.

Från nästa år kommer biblioteket att nå 97 procent av landets invånare efter att nästan 60 kommuner i norra delen av landet avslutat sitt avtal med en av de kommersiella aktörerna. Sannolikt kommer huvudsakligen svenskspråkiga

kommuner att fortsätta hålla sig utanför den nationella tjänsten.

– Det är lätt att förstå varför. Vi använder sju procent av vår budget till innehåll på svenska och det är inte tillräckligt för dem.

Risken finns att också andra kommer att tycka att den nationella plattformen har ett otillräckligt innehåll då flera stora förlag förhåller sig avvaktande och inte har tecknat avtal med e-biblioteket. Ett skäl är att förlag i allt högre grad är beroende av intäkterna från ljudböcker och därför betraktar biblioteken som konkurrenter.

Detta är dock en förklaring som avvisas av Anna Tuomikoski.

– Vi är inga konkurrenter!

AVTALEN I FINLAND bygger på styckelicenser vilket innebär att biblioteken kan strömma en ljudbok till en begränsad mängd mottagare åt gången.

– Jag har i två och ett halvt års tid försökt förklara för förlagen att vi aldrig kommer att ha råd att erbjuda allt till alla hela tiden. Det är ju den modellen strömningstjänsterna har, men vi är till för ett annat kundsegment.

Detta segment vänder sig inte till strömningstjänsterna om de inte hittar vad de söker på biblioteket, utan lyssnar då inte alls, menar Anna Tuomikoski.

– Så det är naivt att påstå att marknaden skulle vara större om vi inte fanns.

E-biblioteket i Finland

- ◆ Utvecklingsarbetet leddes av stadsbiblioteket i Helsingfors. Finansieringen – två miljoner euro, drygt 20 miljoner kronor – kom från regeringen.
- ◆ Kommuner som ansluter sig betalar årligen 0,70 euro per invånare.
- ◆ Projektet omvandlades till reguljär verksamhet i början av året och lanseringen skedde i april. E-biblioteket drivs nu som en enhet inom det finska nationalbiblioteket.

»Det behövs mer samtal om digital utlåning«

Varför lånas det ut så få ljud- och e-böcker? Brist på samordning är ett svar, tror forskaren Maciej Liguzinski.

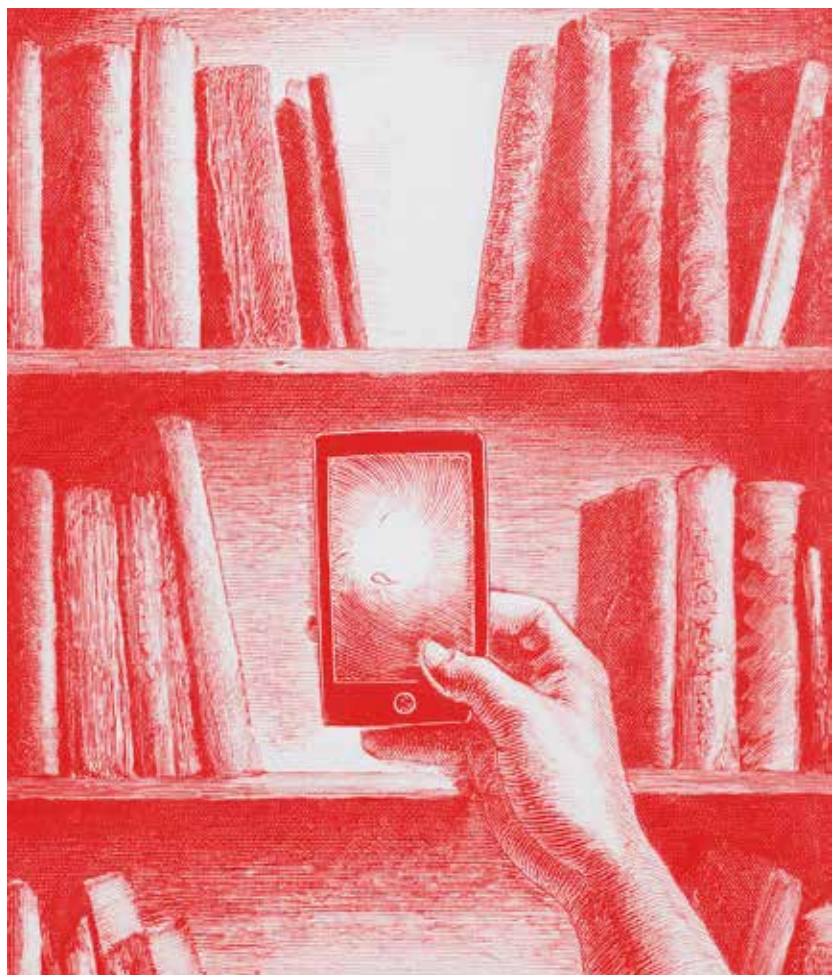
TEXT KARIN PERSSON

INTERVJU

Trots att ljudboksmarknaden blomstrar i Sverige står ljudböcker (tillsammans med e-böcker) endast för en liten del av folkbibliotekens totala utlåning. Det kan jämföras med Danmark där motsvarande siffra är nästan 30 procent.

MACIEJ LIGUZINSKI doktorerar i biblioteks- och informationsvetenskap vid Storbyuniversitetet OsloMet i Norge och är just i färd med att disputerar med en avhandling om utlåning av e-böcker och ljudböcker i Danmark, Norge och Sverige. Han berättar att det finns många likheter i hur det fungerar i de tre länderna – utlånings- och affärsmodellerna är snarlika. Men det finns skillnader när det gäller hur folkbiblioteken samarbetar med varandra, i dynamiken på bokmarknaderna samt på det kulturpolitiska planet.

– Det är väldigt spännande att spegla de tre länderna mot varandra. Jag vill dock inte sträcka mig till att Sverige ligger efter exempelvis Danmark eller säga att det svenska systemet är bra eller dåligt. När man ser på digitala utlån på folkbibliotek från ett komparativt perspektiv är det tydligt att det inte finns några enkla lösningar. Det är många faktorer som spelar in, säger han.

I DANMARK SKÖTS digitala utlån av en aktör – Ereolen – som ägs av föreningen Det digitale folkebibliotek, vilken i sin tur drivs av landets alla folkbibliotek gemensamt.

Är det en bidragande orsak till den höga utlåningen i Danmark?

– Det är en viktig orsak. Om man samlar kompetens när det gäller tekniska lösningar, urval av material, förmedling och förhandlingar med förlag, som man gjort i Danmark, blir det naturligtvis enklare för alla folkbiblioteken att erbjuda en attraktiv tjänst och få stora utlånsiffror. Enskilda bibliotek har inte resurser eller kompetens för att sköta en sådan tjänst på egen hand, och särskilt inte att skapa goda relationer med förlagen som bestämmer vad som blir tillgängligt. I Sverige har SKR-ägda Adda arbetat med upphandlingar för digitala böcker. Den senaste medierapporteringen tyder på att man kanske inte lyckats med det, och det är ingen överraskning tycker jag, för aktören har liten förankring i bibliotekssektorn.

I Finland har biblioteken byggt en egen digital plattform för distribution av e-medier. Är det en klok väg att gå?

– Jag har följt projektet och tycker att det är väldigt spännande och inspirerande. Biblioteken har fått pengar från Kunskapsdepartementet till utvecklingen av plattformen. Det är en klar kulturpolitisk signal.

Vore det bra om Kungliga biblioteket skapade en nationell plattform i Sverige?

– Det har länge funnits en förväntan om att någon ska ta uppdraget, och det skulle kännas naturligt om det vore Kungliga biblioteket. Men statliga KB kan inte ta ett sådant initiativ på egen hand och

inte heller sköta infrastruktur åt folkbiblioteken som ju är kommunala. Det handlar alltså både om förvaltningsmodellen och om kommunalt självstyre, men också om politisk vilja. Om ett sådant uppdrag formuleras på det nationella planet måste det förstås förses med pengar.

Är det ett hot mot bibliotekens relevans att de inte är i takt med människors medievanor?

– Svenska folkbibliotek har gått i takt med människors medievanor, det är ingen tvekan om det. Jag skulle koppla din fråga om relevans till frågan om vad vi egentligen vet om användarnas förväntningar när det gäller digitala böcker på folkbibliotek. Hur ser de på bibliotekens nuvarande utbud? Både bibliotekarier och förläggare som jag pratat med pekar på att de som lånar på biblioteken och de som använder sig av streamingtjänster inte är samma personer. Utifrån det skulle jag inte påstå att det är något reellt hot. Men vi vet fortfarande för lite om det, tycker jag.

Du menar att utvecklingen på området mer eller mindre har stått still de senaste åren. Vad behövs för att få till en förändring?

– Digital utlån är i förlängningen en del av bibliotekets demokratiska uppdrag. Men jag tycker att det behövs fler samtal om hur folkbiblioteken ska jobba med tjänsten, vilka målgrupper man vill nå, vilka titlar som ska förmedlas i digitala format och hur digitala böcker ska användas för att jobba med läsfrämjande. Vad är målet med e-böcker och ljudböcker på folkbibliotek, förutom att ge tillgång till dem?

Maciej
Liguzinski.

LIVFULL OCH OMVÄXLANDE

Genomtänkt inredning, former, utrymmen och material som stöder multifunktionell användning!

EN SLIPAD DIAMANT

Många år av utvecklingsarbete har förenats i design och hållbara material samt med hänsyn till kundernas önskemål.

Vi är Nordeuropas största tillverkare av bokbussar med nästan **60** års erfarenhet och **700** tillverkade bokbussar.

TA KONTAKT
Försäljningschef
Janne Rantanen
+358 44 566 0308

KIITOKORI OY
PB 22, 47401 Kausala, Finland
www.kiitokori.fi

KIITOKORI
SPECIAL VEHICLES

Helhetslösningar för en engagerande biblioteksupplevelse

Tillsammans med biblioteksutvecklingspartners utvecklar Innovative lösningar som ger er möjligheten att arbeta mer effektivt och fördjupa era relationer till samhället. Fråga oss hur dessa verktyg fungerar sömlöst för att forma nya övertygande upplevelser för era användare var de än är.

Begär en produktdemo
<https://www.iii.com/request-a-demo/>

iii innovative
Part of Clarivate

POLARIS LEAP

VEGA LX

INNOVATIVE MOBILE

Upphandling av e-medier görs om

SKR:s nya ramavtal för ljud- och e-böcker fick kritik.
»Vi har inte förstått vilka kravställningar som behövs.«

TEXT THORD ERIKSSON

Ramavtalet trädde i kraft i april och ska "tillgodose ert behov av förmedling av e-litteratur samt installation, service och integration av förmedlingstjänsten". Det är så det beskrivs av Adda, inköpsbolag ägt av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR).

Men några behov har knappast tillgodosetts.

– Delar av Bibliotekssverige hörde av sig och påpekade att det var för svårt för dem att avropa på det här avtalet, säger Ingrid Hammarstrand, kategoriansvarig för utbildning och lärande hos Adda.

BJÖRN WALLER, systembibliotekarie på biblioteket i Botkyrka som ingått i en av de referensgrupper Adda knöt till sig under arbetet, beskriver ramavtalet som "en nationell upphandling utan nationella krav".

– Adda har lagt två och ett halvt år på något som varje biblio-

tek sedan måste lösa på egen hand. I stället för en nationell upphandling får vi upp till 290 små upphandlingar och det är inte bra för att få en sammanhållen lösning, säger han.

HUR KUNDE Adda hamna så fel? Ingrid Hammarstrands svar är att företaget saknar kunskap om bibliotek.

– Vi har inte hundra procentigt förstått vilka kravställningar som behövs.

Slutsatsen delas av Björn Waller.

– Det är ganska väl sammanfattat. Vi har suttit i två år med referensgrupperna och försökt lyfta fram bibliotekens behov, men av något skäl har det aldrig fastnat hos Addas upphandlingsavdelning.

Det som har framförts har, enligt Björn Waller, bland annat gällt krav på metadata, katalogposter och gränssnitt för administratörer.

Ingrid Hammarstrand säger att Adda nu har tagit till sig sådana synpunkter och att en ny upphandling påbörjas.

– Hur det kommer att göras vet vi inte än, men på ett annat sätt där vi lyssnar in referensgrupperna och förstår mer än vi gjort tidigare.

När finns det ett nytt avtal?

– Jag vågar inte svara på det. Vi kommer att få snurr på det så fort vi bara kan, men jag kan faktiskt inte säga när.

Publizon och Overdrive omfattas av det kritiserade avtalet som gäller sedan april och löper till 2028. Ett tiotal intressenter har anslutit sig, alltså ungefär lika många som utnyttjade det tidigare avtalet där Overdrive stod som ensam leverantör.

Ingrid Hammarstrand.

■ Artikeln är tidigare publicerad på Biblioteksbladet.se

LJUDBOKEN FÖRLÖSER TEXTEN

Medan hoten mot pappersboken från rörlig bild, radio och tv aldrig har besannats, har förändringen redan skett när det gäller ljudboken. »Det lustiga är att allt på något sätt är same same but different«, skriver Alexandra Borg.

TEXT

ALEXANDRA BORG

Kritiker, författare och docent i litteraturvetenskap vid Uppsala universitet.

Ljudböcker, vad är det egentligen? Vi lyfter ofta fram deras brister, definierar dem negativt, vad de inte är och vad de inte kan göra. Se till exempel på diskussionen om huruvida vi "läser" när vi lyssnar på en uppläst text, som har varit lång och vindlande, ömsom laddad, ömsom oklar och vadderad med subjektiva omdömen. Olika sakfrågor blandas gärna ihop; man vill diskutera läsförståelse och barns bristande intresse för läsning, men halkar in på frågan om vilket slags format som är "bäst" respektive "sämst". Sällan förklaras vilka slags parametrar man mäter efter. "Bäst" när då, bäst i vilket avseende, bäst för vem, bäst för vad? För några år sedan debatterades det i media huruvida ljudboken var bra eller dålig för litteraturen. Författaren Ola Nilsson skrev häromåret i Aftonbladet att det är "en väsentlig skillnad på att läsa och att lyssna" samt att "det tryckta ordet" har en "överlägsenhet jämfört med det inspelade ljudet när det kommer till litteratur". Överlägsenheten skulle bestå i att läsning av en tryckt bok kräver "ett pågående arbete" och "fokus och ansträngning". Ljudboken däremot appellerar till vår lättja, till "människans urgamla vilja att få något utan att betala för det".

Det som är anmärkningsvärt med Nilssons artikel, liksom andra röster som ständigt skäller på ljudböckerna, är historielösheten. Den som kan sin bokhistoria vet att all litteratur, all informationsförmedling och informationslagring, för att uttrycka det teoretiskt, handlar om ökad tillgänglighet. Bokens historia är evolutionär, den har inte stått

still. "Boken", för att sätta en etikett på en behållare av information, har ständigt anpassat sig till människans miljö och hennes behov. Med andra ord boken, som vi känner den idag, är inte utanför historien, utan en produkt av den.

När debatten om ljudboken 2021 härjade som bäst var det två förläggare på Bonnier-förlagen som kom till undsättning i en debattartikel i Dagens Nyheter. Susanna Romanus och Åsa Selling på Romanus & Selling skrev avväpnande: "Diskuterar vi verkligen fortfarande om ljudboken är bra eller dålig?" De tyckte att det borde vara strömningstjänsterna – inte formatet – som ska vara föremål för diskussion. Ljudböcker, skriver de, har fört med sig många positiva saker, men det stora problemet är att förlagen och författarna får mindre ersättning för en ljudbok som strömmas än för en såld tryckt bok, trots att en ljudbok är minst lika dyr att producera. Producenterna är alltså de stora förlorarna, medan distributörerna är vinnare.

Det är egentligen föga förvånande att diskussioner om ett nytt formats existensberättigande blossar upp. Frågan om bokens framtid har alltid varit ett hett ämne. När Gutenberg och hans kollegor uppfann boktryckarkonsten – tryckpressen och den rörliga typen – uttryckte många humanister och skriftlärda oro för att den ökade tillgången till böcker skulle leda till en ytlig kunskapsspridning. Skriftkopister och munkar, som tidigare hade varit ansvariga för att manuellt kopiera böcker, såg tryckpressen som ett

hot mot sina yrken. De var vana vid att ha en viktig roll i kunskapens bevarande och spridning, och tryckpressen gjorde deras arbeten överflödiga.

Går vi ännu längre tillbaka än så, kan vi hitta flera filosofiska utläggningar som på många sätt tangerar eller i vart fall kan ses som embryon till de centrala frågorna i dagens diskussion – vilket format är "bäst" och vad är egentligen att läsa? Skrift och läsning, påpekar Platon i den kända dialogen *Faidros*, kan försvaga minnet och den levande kunskapen, ty det är endast genom muntlig tradition och direkt dialog som man kan nå sann kunskap. Text/skrift, menar han, är statisk och kan inte svara eller utvecklas genom interaktion.

Så om det är något historien kan lära oss är det att alla nya medier som omfamnats av samhället inte bara väckt motstånd utan också fått oss att på nytt behöva ta ställning om informations- och kunskapsspridandets relation till minne, tid, uppmärksamhet och koncentration.

Det som lurar i debatten om just pappersbokens död är förstås en oro för en framtid utan text, en befolkning som inte kan läsa och på sikt inte tänka. Med ljudböckernas triumfatoriska framfart har frågan om bokens framtid parats med en rädsla för en morgondag helt styrd av maskiner. Men medan tidigare fruktan för hotet från rörlig bild, radio och tv aldrig har besannats, har förändringen redan skett när det handlar om ljudboken. "Maskinerna" är för oss som vattnet för fiskarna, så till den grad närvarande att vi inte ser dem. Och det lustiga är att allt på något sätt är same same but different. Text finns ju överallt, bokstavligen. Jag över- ➤

45 folkbibliotek kan inte ha fel...

För 8 år sedan var det öppna bibliotekssystemet Koha ett ganska okänt begrepp i Sverige. Idag är det ett av de snabbast växande systemen – och användas av över 45 kommunala folkbibliotek och några hundra andra bibliotek. Expansionen har gått snabbt. Idag finns det en verklig konkurrens på den svenska biblioteksmarknaden. Hemligheten bakom? – Öppenhet!

Nordens största leverantör av **Koha** och tillhörande webbsystem är det gotländska bolaget **imCode Partner AB**. Tillsammans med sitt norska systerföretag Libriotech har bolagen 17 anställda. Spridda från Bodø i Norge, till Båstad i Skåne, finns 6 bibliotekarieer, migreringsexperter, projektledare, support och driftpersonal - alla med Koha expertis.

Öppenhet som affärsidé

ImCode:s affärsidé är att arbeta med öppna system. Så Koha passar som hand i handske. Men vad betyder det egentligen?

Inget monopol

Öppen källkod innebär att det inte finns några licenskostnader, ingen begränsning i vem som får anpassa

eller utveckla systemet och inget monopol. Biblioteken är inte inlåsta tekniskt eller avtalsmässigt. Man kan integrera nästan vad som helst med Koha. T.ex. finns det flera olika discoverysystem och webbsystem som direkt kommunicerar med Koha, t.ex. webbsystemet Lots från imCode.

Verifierbar säkerhet

Säkerhet är också en viktig faktor. Systemet är utformat med flera lager av säkerhet, där bibliotekspersonalen själva kan bestämma vilka användare som ska ha tillgång till vilken information. Och eftersom koden är öppen kan valfri utvecklare verifiera hur säkert systemet är.

Ingen leverantörsinlåsning

En stor fördel är att öppna system

inte är inlåsta till en enda leverantör av t.ex. support. Biblioteken kan byta leverantör utan att byta system. Trivs du med Koha men inte med din leverantör? Behåll systemet - ta in en annan supportorganisation.

Hållbart

Koha som plattform är en långsiktig och hållbar lösning. Det finns inga inlåsningsvarken i data eller leverantör. Systemet är byggt för integration och utveckling. Därför är öppenhet långsiktigt hållbart och ekonomiskt lönsamt.

Träffa imCode på Bokmässan

Som ledande leverantör av öppna bibliotekssystem i Norden kommer imCode tillsammans med sitt systerföretag Libriotech att ställa ut på Bokmässan i Göteborg den 26-27 september.

Besök **Plats D01:37** - imCode's monter! Här finns det ett fint tillfälle att få en live-demo och träffa några av experterna - så kan du se hur Koha verkligen fungerar.

Både Kohas utvecklare och imCode brinner för öppenhet. Det är bolagets livsluft

För mer information
kontakta oss på följande sätt:
E-post: info@imcode.com
Telefon: 0498 200 300
Hemsida: www.imcode.com

► driver inte när jag skriver att aldrig tidigare i mänsklighetens historia har vi över-sköljts av så mycket tecken att tolka. Må vara att långläsning – läsning av längre, sammanhängande texter – är på nedåtgående, men visst läser vi mer än någonsin: på reklamblad, på schampoflaskor och i sociala medier. Och vi skriver också mer än förr. Tre decennier efter att Neil Papworth skickade världens första sms med orden "Merry Christmas", har textmeddelanden blivit en del av vår vardag. Enligt den amerikanska affärstidningen Forbes uppgick redan 2021 den globala sms-trafiken till över 23 miljarder meddelanden dagligen – 270 000 per sekund.

Vidare är en stor del av alla texter redan initialt digitala. Den artikel du läser nu har till exempel skissats på mobilapplikationen "Anteckningar", byggts ut i Word, för att sedan skickas några vändor via mejl till en kär vän för input. Dokumentet har sedan återkommit med så kallade granskingskommentarer – eller "track changes"-funktioner som det sakta men säkert börjar heta på svenska – små bubblor i marginalen med synpunkter och korrigeringar. Efter mycket pill (och några påminnelser från redaktören) har den så gått iväg för ytterligare en granskning och senare sättnig i ett formgivningsprogram och sedan vidare på nya digitala äventyr. Kort sagt: i vår nya sköna medievärld är det inte bara själva slutprodukten som är digital.

Men, för att återgå till frågan i inledningen: Läser vi när vi lyssnar? Läsning, skriver redaktörerna på Nationalencyklopedin, är "en komplicerad färdighet" som inbegriper det man kallar avkodning och förståelse. Avkod-

ningen består i att identifiera eller känna igen skrivna ord, medan förståelsen är "resultatet av tolkningen av språkliga meddelanden": "I en alfabetisk skrift får ljudsegmenten i talade ord (fonemen) representeras av bokstavstecken eller av grupper av bokstavstecken. Det finns således en regelbaserad koppling mellan det talade och det skrivna."

Att lyssna på en text skulle alltså inbegripa det vi kallar förståelse, men inte helt och hållet uppfylla kravet om att "identifiera och känna igen" ett skrivet ord, det vill säga att se det.

Just kopplingen mellan det talade ordet och det skrivna har varit föremål för neurovetenskapliga studier om ljudböcker. En grupp amerikanska forskare har här kunnat påvisa att läsning med ögonen visserligen tycks aktivera andra centra i hjärnan (the visual cortex), än läsning med öronen (the auditory cortex), men att det ändå är problematiskt att helt kartlägga var i hjärnan olika slags läsning äger rum. Läsning med ögonen verkar inte uteslutande vara en visuell aktivitet. Litteraturvetaren Paul Armstrong talar om läsning som en "neurologisk hybrid" där olika hjärnfunktioner, utvecklade för helt andra syften än att läsa, samverkar. Ordigenkänning – "att identifiera och känna igen" ett skrivet ord – verkar alltså gå att koppla till syn och hörsel. När vi "ser" ett ord "hör" vi hur det låter.

Hur står det då till med förståelsen? Förstår en skolelev en tryckt text bättre än en digital? En stor metastudie – det vill säga en sådan studie som går igenom forskningsläget – tycks faktiskt slå fast att så är fallet. Vad man inte kommer in på i ►

► artikeln (som genomfördes under åren 2000–2017) är frågan om forskningsmetodik, det vill säga att man inte har undersökt – eller jämfört, för den delen – hur de kartlagda artiklarna har kommit fram till sina slutsatser. Alltså: Hur har forskarna gått till väga när de undersökt, hur har studien genomförts? Som forskare tycker jag det är problematiskt att jämföra olika slags läsarter på den ena läsartens (eller formatets) bekostnad. Jämför man hur elever förstår en och samma text i olika format, måste omständigheterna vara desamma. Texternas läslighet måste vara likvärdig, liksom de omgivande miljöerna. Och det tycks de sällan vara. Det är inte svårt att gissa sig till vilken av kontrollgrupperna som når bäst genomsnittligt resultat: den som klickar sig fram i en pdf på en medelmåttig datorskärm, eller den som vänder blad i stilla ro vid en skolbänk.

Till syvende och sist handlar det förstås om vana – något som är svårt att fånga upp i enkla studier som inte kartlägger läsarbeteenden och läsförståelse under längre perioder. Så låt oss påminna oss om Armstrongs slutsatser: människan har inte fötts med läsförmåga, det är något vi lärt oss, socialiserats in i.

Som Susanna Romanus och Åsa Selling antydde i sin debattartikel, tenderar diskussionen om ljudböcker hamna i en återvändsgränd om vi bara stirrar oss blinda på formatet. Och det finns förstås så mycket mer man bör diskutera om man på allvar vill förstå vilken *agent of change* ljudboken är. Uttrycket är hämtat från bokhistorikern Elizabeth L. Eisensteins banbrytande bok *The Printing Press as an Agent of Change*

från 1979. Där driver hon hårt och övertygande tesen att tryckpressens uppfinnande på 1400-talet revolutionerade informationsspridningen och påverkade samhällets utveckling på djupgående sätt. Tryckpressen var inte bara en teknisk innovation utan också en drivkraft för stora kulturella och sociala förändringar, inklusive reformationen, renässansen och den vetenskapliga revolutionen.

Mycket har skrivits om skillnaderna mellan ljudböcker och tryckta böcker. Forskare har kartlagt kulturpolitisk status, försäljningsmönster och läsarbeteenden. Som bokhistoriskt skolad litteraturvetare intresserar jag mig för det den franske litteraturteoretikern Gérard Genette kallar paratexter, sådana aspekter hos en bok som inte har med själva texten att göra, men som ändå tycks styra vår tolkning av det vi läser, som bokomslaget, typsnittet, papperskvaliteten, eller för den delen författarfotot längst bak på pärmen. Om nästan allt sådant skalats bort, vilket det ju har då vi lyssnar till en bok, blir då själva innehållet (författarens budskap) mindre medierat och mer äkta? Nu kan vän av ordning inflika att även en ljudbok har ett omslag, och en "baksidestext", en informationstext med några korta, beskrivande rader om handlingen, om författaren och om mottagandet. Vilka paratexter har ljudboken som den tryckta boken saknar? Det är uppenbart och knappt nödvändigt att påpeka – rösten, upp-läsaren. Den är något som ligger utanför huvudtexten men ändå påverkar hur vi tar till oss det vi lyssnar på.

Själva rösten är något ljudboksproducenterna snabbt omvandlat till en konkur- ►

Lyngsoe Intelligent Shelf

**Smart återlämningssystem! Perfekt för
”Meröppet bibliotek”.**

FÖRDELAR

- Snabb återlämning
- Lätt att bygga ut
- Snygg design
- Enkel att använda
- Återlämna flera böcker samtidigt
- Böckerna blir direkt möjliga för utlån
- Återlämning på obemannade tider

RFID-teknik

KinneData
Systems AB

Försäljningsansvarig
Claes Larsson
Mobil: 070-2095025

KinneData Systems AB
Jungmansgatan 16 A
531 40 LIDKÖPING

info@kinnedata.se
www.kinnedata.se
tel. +46 510 608 00

ENKEL UTSKRIFTSLÖSNING MED SJÄLVBETJÄNING FÖR MODERNA BIBLIOTEK - INKLUSIVE UTSKRIFTSENHET

Med tillgänglighet och enkelhet som främsta drivkrafter har mer än 80 bibliotek i Sverige insett behovet av att uppgradera sina offentliga utskriftstjänster och har, precis som Southampton, valt KUARIO. Tillsammans med den lokala partnern Qlosr erbjuder KUARIO en snabb och säker självbetjäningsslösning samt utrustning och installation på biblioteken.

Southampton – en föregångare i bibliotekstjänster

Southampton, en livlig hamnstad på Englands sydkust. I Southampton så finns det 11 st bibliotek. Med 93 % av invånarna som bor inom en mil från ett bibliotek, är det viktigt för kommunen att tillhandahålla tillgängliga tjänster. Mot bakgrund av covid-19-pandemin såg kommunen behovet av att modernisera sina bibliotekstjänster, särskilt inom utskrifts- och Betalsystem.

Förnyelse av utskriftstjänster

Traditionell utskrift och kopiering på Southampton bibliotek krävde att användare navigerade i komplexa system, inklusive obligatoriskt medlemskap och datorer med allmän tillgång, vilket gjorde processen tidskrävande och begränsad åtkomst för många. För att möta dessa utmaningar integrerade Southampton bibliotek KUARIOS

MFP-kiosklösning och förvandlade sina skrivare till intuitiva självbetjäningssstationer. Med detta tillvägagångssätt gjorde kommunen det möjligt för biblioteksbesökare att enkelt skriva ut, kopiera och skanna dokument på egen hand. Dessutom gör systemet det möjligt för användare att ladda upp utskriftsjobb var som helst via KUARIO Mobile App och hämta dem på vilken valfritt bibliotek som har KUARIO.

"Det ger en mycket mer flexibel och effektiv service för våra besökare", förklarade Elizabeth Whale från Southampton kommun. *"När det gäller när de utskrifter och när besökarna kommer och hämtar sina beställningar samt hur de betalar för detta, så har det här varit oerhört användbart."*

Omedelbara och imponerande resultat

Bibliotekets tjänster blev mer flexibla och effektiva, vilket minskade behovet av personaltjänst

och ökade användningen avsevärt. Studenter, distansarbetare och onlineförsäljare gynnades särskilt av det nya systemet, som också genererade ytterligare intäkter för biblioteken.

Modernisera betalningssystem

Southampton bibliotek insåg behovet av att uppdatera sina föråldrade kontantbaserade betalningssystem. Med hjälp av KUARIO implementerade de en heltäckande lösning med flera digitala betalningsalternativ som gjorde transaktionerna snabbare, säkrare och förbättrade den övergripande användarupplevelsen avsevärt. KUARIOS molnbaserade plattform centraliserade dessa transaktioner, vilket minskade den administrativa bördan och förbättrade den finansiella rapporteringen.

Ett tillvägagångssätt som är redo för framtiden

KUARIO har framgångsrikt implementerat sina lösningar på 6 bibliotek i Southampton under våren har partnerskapet mött den växande efterfrågan på enkla och tillgängliga utskriftstjänster och samtidigt stärkt bibliotekens roll som moderna och användarvänliga nav i samhället.

För mer information, vänligen kontakta vår lokala partner:

Qlosr Stockholm
 Växel: 08-517 84 400
 E-post: hello@qlosr.se
www.qlosr.se

Besök KUARIOS webbplats:

www.kuario.com
 E-post: info@kuario.com

- rensfördel. Uppläsaren, har det nämligen visat sig, kan vara en nog så viktig aktör för läsaren/lyssnaren/konsumenten. Det finns till och med studier som visar att en uppläsare av en bok kan vara en avgörande faktor när det kommer till det som inom branschen kallas för *book discovery* – hur vi hittar fram till det vi vill läsa härnäst.

Men vad gör det med mitt eget läsarbeteende, min egen läserfarenhet och tolkning av en text när storyns röster plötsligt får kropp. När något så efemärt som en iscensättning av ett beskrivet ljud får en röst, ges ett kön, en hudfärg eller en social status? De flesta ljudboksläsare/ljudbokslyssnare kan säkert komma ihåg något tillfälle då hen helt enkelt inte stod ut med uppläsaren. Och tvärtom, att rösten var helt kongenial med det lästa. Jag har själv många sådana ögonblick, där rösten i brist på bättre ord blivit tredimensionell. Ett exempel är Bonos memoarer *Surrender: Forty Songs*, *One Story*, där han på strävsam dov engelska med irländsk accent berättar om sitt liv som sångare i ett av världens främsta band. En annan författare som också läst in sin egen bok är vietnames-amerikanen Ocean Vuong. *On Earth We're Briefly Gorgeous*, också den något av en självbiografi. I uppläsningen bidrar hans spröda stämma till att den redan hjärtskärande historien blir ännu mer hudlös.

Trots att det knappast går att hitta två mera olika författartemperament än Vuong och Bono, har de en sak gemensamt: de berättar i första person. Deras berättelser har med andra ord en (1) röst. Men vad med böcker som är polyfona (för att låna den ryske teoretikern Michail Bachtins

litteraturvetenskapliga term) där flera röster och synvinklar påverkar hur läsaren ska förstå handlingen? Hur kan sådana berättelser ta sig ut i en uppläsning? Alldeles utmärkt, skulle jag säga. Och här finns flera bra exempel, som den flerfaldigt prisbelönta ljudboksuppläsaren Suzanne Torens inläsning av *The Overstory*, Pulitzer Prize-vinnaren Richard Powers välförtjänt hyllade roman om en grupp skogsaktivister i Nordamerika (märkligt nog inte översatt till svenska), och den mer experimentella ljudboksadaptionen av George Saunders *Lincoln in the Bardo*, där en hel stab av skådespelare känt sig manade att samarbeta; resultatet blir något av ett radiospel där röster smälter samman, avbryter och avlöser varandra, som just aktörer på en scen.

Det som fascinerar mest med ljudböcker är inte att de får oss att tänka nytt kring ett gammalt medium, utan att de aktualiserar frågor som har med litterär tolkning att göra. Vad är förståelse, vad bottnar den i? På vilka subtila detaljer i och utanför texten grundar jag min föreställning? Vem är jag när jag läser och vad tar jag med mig i mötet? Ljudböckerna, den för ljud adapterade texten, tycks peka mot själva läsakten och de fenomen som realiserar den. Genom att förlösa texten från dess statiska läge på en vit sida, visar ljudboken med enfaset att en berättelse aldrig är fixerad, utan alltid blir till i mötet med en läsare. Att den så att säga äger rum in the ear of the beholder.

Utvalt från nätet

Missa inga nyheter. **Biblioteksbladet.se** uppdateras dagligen med material som inte trycks i papperstidningen.

Oro över att anmäla bekymrar inte SD

TIDÖPARTIERNAS förslag om plikt att anmäla papperslösa utreds just nu. När ämnet diskuterades på Biblioteksarenan i Almedalen löd den övergripande frågan: "Första steget mot ett angiverisamhälle?" Maria Wennström, chef för Biblioteken på Gotland, och Göran Arrius, ordförande för Saco, berättade om svårigheterna det skulle innebära för personal som arbetar med att skapa förtroende och tillit.

Men Alexander Christiansson, kulturpolitisk talesperson för Sverige-

Biblioteksarenan i Almedalen.

demokraterna, oroade sig inte över det han kallar för det höga tonläget.

Nyhetsartiklar om detta och andra samtal publicerades i skiftet juni/juli

8,2

ÖKNING, i procent, av kostnaderna för att läsa och publicera vetenskap 2023 jämfört med 2022. Den totala kostnaden uppgick till 799 miljoner kronor.

Nyhetsartikel 31 maj

REGERINGEN satsar på skolbibliotek – och har gett KB i uppdrag att ta fram bättre statistik. "Målet är att göra ett försök redan nästa vår", säger KB:s Anna Dellborg.

Nyhetsartikel 23 augusti

British Library i London.

KB lär av cyberattacker

SNART HAR DET gått ett år sedan British Library i London utsattes för vad som har beskrivits som "ett av de värsta cyberbrotten i vårt lands historia".

När biblioteket vägrade betala lösensumman på 20 bitcoin (motsvarande 8 miljoner kronor) lades materialet ut till försäljning på darknet, alltså de delar av internet där ingen och inget kan spåras.

På KB har man följt utvecklingen.

– Vi har läst deras rapport och även träffat dem nu i somras för att kunna dra nytta av deras erfarenheter och lärdomar, säger Göran Lindgren.

Nyhetsartikel 3 september

Foto: Thord Eriksson

Anette Grönroos.

Foto: Privat

Martin Memet Könick.

EU ska övertygas om värdet av bibliotek

VILKEN BETYDELSE har bibliotek? Detta ska sättas på pränt i ett EU-samarbete för att stärka bibliotekens status i Europa.

– Många tänker på biblioteket som en plats där man lånar böcker. Punkt. Men det är så mycket mer än så, säger Martin Memet Könick, bibliotekschef i Landskrona.

Tillsammans med kulturdepartementets Karin von Hedenberg och representanter från övriga EU-länder ska Martin Memet Könick arbeta fram en rapport där bibliotekets multipla roller tydliggörs.

– Vi samlar just nu in input från bibliotek runt om i Sverige för att kunna lyfta konkreta exempel kring hur man jobbar och ser på bibliotekets roll i samhället. Ambitionen är att i detta ganska formella format använda oss av storytelling för att lyfta människorna och de goda exemplen i stället för bara fakta och siffror, säger Martin Memet Könick.

Nyhetsartikel 4 juni

BTJ vill växa när skolan anställer

ETT MÅL MED Tidöregeringens skolbiblioteksreform är att alla elever ska få tillgång till bemannade bibliotek. Detta är naturligtvis något BTJ:s vd Anette Grönroos ser som en affärsmöjlighet. På skolor utan bibliotek

och bibliotekariers kompetens, kommer det att finnas behov av hjälp.

– Målet är att vi framöver växer inom skolan så att vi blir en lika viktig spelare i den målgruppen som vi är på folkbiblioteken.

Artikel 18 juni

Bibliotek ger höjda studieresultat

DET FINNS ETT samband mellan fysiska satsningar på folkbibliotek och förbättrade skolresultat. Det hävdar en grupp forskare i en artikel i tidskriften American Economic Journal: Economic Policy.

– Jag bedömer att våra slutsatser går att applicera på OECD-länder med liknande offentliga bibliotekssystem som erbjuder likvärdiga samlingar, utrymmen för möten och programverksamhet, säger Gregory Gilpin, professor vid Montana State

Gregory Gilpin.

University och en av författarna. Gilpin menar att biblioteks betydelse har varit understuderat.

– Medan bibliotekarier länge har framhållit deras betydelse har det varit ont om kvantifierbara bevis på bibliotekens genomslag inom lokalbefolkningar. Meningen med den här studien är att tillhandahålla tydliga bevis på deras betydelse, i synnerhet nu under en tid när bibliotekens värde ofta ifrågasätts.

Nyhetsartikel 2 juli

Min förhoppning är att politiken ser vikten av allt bibliotek, folkbildning, public service och hela civilsamhället gör. Vi har varit en kraft för förändring – och det behöver vi få fortsätta vara.

Hösten är inte bara skolstart, bokmässan och mörkare kvällar. Hösten är också den tid på året då politiken berättar hur resurserna ska fördelas kommande år. Först ut är regeringen som lägger fram sin budgetproposition samma dag som det här numret av Biblioteksbladet kommer ut. Senare under hösten och vintern följer kommunerna och regionerna med sina budgetar.

Bibliotek och andra som finansieras av offentliga medel kommer som vanligt att fokusera på sina egna anslag. Men det finns anledning att lyfta blicken och summera alla pengar som anslås för arbetet med att stärka demokratin.

BIBLIOTEKEN HAR EN lång tradition av att bidra till folkbildning. De växte under 1800-talet fram tillsammans med föreningsliv, folkhögskolor och bildningscirklar. Det var arenor för bildning och samhällsdebatt som har utgjort grunden för demokratins utveckling i Sverige.

I mer modern tid är vi fler som delar på folkbildningsuppdraget. Även public service har en viktig roll. Just nu pågår beredningen av utredningen *Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider* (SOU 2024:34) om vilka villkor som ska gälla för perioden 2026–2033. I utredningen

föreslås att folkbildningsambitionen även fortsatt ska finnas:

”Villkoret att programutbudet som helhet ska präglas av folkbildningsambitioner ska gälla även nästa tillståndperiod.”

En genomläsning av statens, regionernas och kommunernas budgetar visar att de olika aktörerna inom folkbildningsuppdraget förenas av ekonomiska utmaningar: Studieförbunden har fått en sänkning av anslagen med cirka en halv miljard under en treårsperiod, från 1,8 miljarder 2023 till ungefär 1,3 miljarder 2026.

FOLKBIBLIOTEKEN HAR en fortsatt ekonomisk utmaning, där Biblioteksbladet i sin undersökning visar att åtta av tio verksamheter har en sämre ekonomi i år än förra året.

Arbetsgivarorganisationen Fremia beskriver i en debattartikel hur organisationer som arbetar med utvecklingsbistånd, inom fredsrorelsen, med etnicitet och konsumentfrågor förlorat sin finansiering eller fått neddragningar (Altinget, 2024).

Utbildningsradion föreslås få nya uppdrag kopplade till folkbildning, samtidigt som de kostsamma förväntningarna inom beredskapsuppdraget ökar.

Idag ser de demokratiska utmaningarna annorlunda ut jämfört med på 1800-talet, men folkbildning, bibliotek, public service och hela civilsamhället är viktiga beståndsdelar även i modern tid. Vi arbetar handfast med att stärka demokratin och bildningen för alla, i hela landet. Min förhoppning är att politiken ser vikten av allt vi gör och fortsätter ge oss förutsättningar att verka för samhällets utveckling. Tillsammans har vi varit en kraft för förändring – och det behöver vi få fortsätta vara.

HELENE ÖBERG

Svensk biblioteksförerings ordförande.

HELENE
ÖBERG

—

OM DE
EKONOMISKA
ANSLAGENS
ÅRSTID

**VI VÄGRAR ATT BLUNDA
VI KÄMPAR TILLSAMMANS
VI KROSSAR FÖRTRYCKET
VI KAN INTE VÄNTA
AMNESTY.SE/BLIMEDLEM**

AMNESTY
INTERNATIONAL

B Posttidning Ej retur

Vill du hjälpa oss att göra Sveriges bästa inköpsstöd ännu bättre?

Nu utvecklar vi Inköps-
vägledningen/BTJ-häftet – vår
populära tjänst för Sveriges
bibliotek. Vill du vara med och
göra tjänsten ännu bättre?

Nu söker vi dig som vill vara med
i vår referensgrupp och skapa
framtidens litteraturtjänst.

Vid intresse, mejla oss på
inkopsvagledning@btj.se

